

Araştırma Makalesi / Research Article

BİLGİNİN TİCARİLEŞMESİ: DÜŞÜNCE KURULUŞLARI*

Mehmet Münip BABUR¹

Öz

Düşünce kuruluşları Batılı ülkelerde ve sonrasında küresel ölçekte yeni bilgi üretimi ve rejimlerinin önemli bir aktörü haline gelmiştir. Özellikle ABD’de bilgi üretimi ve bilginin ticarileşmesiyle düşünce kuruluşları bir “*fikirler sektörü*” meydana getirmiştir. 2000’lerden itibaren Türkiye’deki düşünce kuruluşları “yeni bilgi” üretme kapasitelerinin artması ve medya araçlarını etkili kullanmaları nedeniyle sosyo-politik gündeme dair bilginin üretilmesinde oldukça etkili hale gelmişlerdir. Bu çalışma küresel bilgi toplumlarında sivil toplum düşünce kuruluşlarının bilgi üretme pratiklerine ve üretilen bilgilerin ticarileşme süreçlerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda ayrıca Türkiye örneğinde düşünce kuruluşlarının bilgi üretme pratiklerine ve ürettikleri bilgilerin ticarileşme boyutlarının neler olduğuna bakılacaktır. Bu çalışma, temelde teorik bir tartışma üzerinden yürütülmekle birlikte Türkiye’nin önde gelen düşünce kuruluşlarının üst düzeydeki birkaç temsilcisiyle yapılan derinlemesine görüşmelerden de yararlanılmıştır. Bu çalışma kapsamında 10 sivil toplum düşünce kuruluşunun web-siteleri, sosyal medya ortamları ve açık erişimdeki dokümanları incelenmiş olup nitelikleri, işgücü, yayın ve diğer faaliyetleri analiz edilmiştir. Sonuçta, Batılı düşünce kuruluşları ile kıyaslandığında Türkiye’de düşünce kuruluşları sektörünün henüz beklenen etki ve nüfuza erişemediği ancak özellikle 2000’li yıllarda itibaren hızlı bir şekilde geliştiği tespit edilmiştir. Ayrıca yeni bilgi üretimi ve bilginin ticarileşmesiyle güç ve etkileri de bariz bir şekilde artmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düşünce kuruluşları, Yeni bilgi üretimi, Bilgi rejimleri, Bilginin ticarileşmesi, Post-truth (hakikat sonrası)

JEL Kodları: L29, O34, Z10

THE KNOWLEDGE COMMERCIALIZATION: THINK TANKS

Abstract

Think tanks are an important actor of new knowledge production and regimes in the Western countries and then globally. Especially in the USA, think tanks create an "ideas sector" with production and marketization of new knowledge. Since 2000s, through production of "new knowledge" and using media tools effectively, they have become influential actor produce knowledge on the social-political agenda in Turkey. This study focuses on the production and commercialization of knowledge in global knowledge societies by non-governmental think tanks. Moreover, on the case of Turkey, it will be looked out their knowledge generation practices and its dimensions of commercialization. This study has been conducted as a theoretical research, but also used several in-depth interviews with think tanks' representatives. In this study, 10 non-governmental think tanks' websites, social media environments and documents in open access have examined and their qualifications, staff, publications and other activities have analysed. As a result, when compared to the Western think tanks, it is determined think tanks sector in Turkey has not yet reached to expected impact and influence, but, developed rapidly especially since the 2000s. Also, their power and impact have increased significantly with new knowledge production and knowledge commercialization.

Keywords: Think tanks, New knowledge production, Knowledge regimes, Commercialization of knowledge, Post-truth

JEL Codes: L29, O34, Z10

* Bu makale 2019 yılında kabul edilen “Bilgi, iktidar ve politika alanının inşası: Türkiye’de düşünce kuruluşları” başlıklı doktora tezinin bir bölümünün gözden geçirilmiş ve güncel literatür ve diğer kaynaklarla geliştirilmiş halinden türetilmiştir.

¹ Dr., Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı mezunu, munipbabur@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7614-8579

Başvuru Tarihi (Received): 13.11.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 28.04.2021

Giriş

Düşünce kuruluşları, bilgi temelli kuruluşlar olup akademik olanlardan müdafî olanlara kadar farklı tipolojilerde ortaya çıkmaktadır. Başta ABD ve diğer Batı ülkelerinde “fikirler sektörü” (McGann, 2009) oluşturmuş, “politik manzaranın” önemli bir aktörü haline gelerek “fikir iklimini” (Denham ve Garnett, 2005) şekillendirmişlerdir. Bu ülkelerde 2. Dünya Savaşından itibaren önemli işlevler üstlenmiş (Stone, 2000) olsalar da özellikle 2000’lerden sonra küreselleşme ve bilgi toplumunun etkisiyle Dünyanın diğer bölgelerinde ve Türkiye’de etkilerini arttırmışlardır. Bilginin ticarileşmesiyle birlikte *yeni bilgi üretimi* yaparak, bilgi ile iktidar ve bilim ile devlet arasında arabulucu, vekil veya köprü (Stone, 2007) rol ve işleviyle *bilgi rejimlerinin* önemli bir aktörü konumuna gelmişlerdir.

İlk olarak ABD ve İngiltere’de ortaya çıkan ve daha sonra yayılarak küresel bir olgu haline gelen düşünce kuruluşlarının yarısından fazlası Kuzey Amerika ve Avrupa’da bulunmaktadır. Çin ve Hindistan başta olmak üzere Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de sayıları ve toplumsal – politik etkileri hızlı bir şekilde artmaktadır. Beşinci güç (McGann, 2016) olarak değerlendirilen düşünce kuruluşları bu nedenle giderek daha fazla bilimsel çalışmaların konusu haline gelmektedir. Ancak literatürün büyük bölümü betimleyici nitelikte (Abelson ve Carberry, 1997) ve İngilizce konuşan ülkelerin düşünce kuruluşlarına ilişkindir (Koellner, 2013). Küreselleşmeyle birlikte Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin kuruluşları tartışmalarda yer almaya başlamıştır (Pautz, 2011). Küresel yayılımla birlikte düşünce kuruluşlarının tanım, tipoloji, rol ve işlevlerinin yeni durum karşısında analiz edilme ve yeniden düzenlenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Türkiye literatürü de henüz yeni oluşmaktadır. Çalışmalar, çoğunlukla genel literatürün Türkçeye kazandırılması, tanımlar, tipoloji, rol ve işlevler temelinde konu hakkında varolan literatürün derlenmesi, düşünce kuruluşlarının tespiti ve farklılıkların ortaya konulmasına yoğunlaşmıştır. Derinlemesine çalışmalar ise ancak sınırlı sayıda olabilmektedir. Çalışmalar çoğunlukla makale düzeyinde ve betimleyici niteliktedir. YÖK Ulusal Tez Merkezinde (2020) “think tank” terimi ve olası Türkçe karşılıkları üzerinde yapılan taramada tez sayısının 17 olduğu görülmüştür.

Dört kısımdan oluşan bu çalışmanın birinci kısmında araştırma yöntemleri ikinci ve üçüncü kısımlarında Dünyada ve Türkiye’de düşünce kuruluşlarının tanım, tipoloji, özerklik durumları ve bilgi üretimi ile ilgili rol ve işlevlerine yer verilmiştir. Dördüncü kısımda ise bilginin piyasa kurallarına göre üretim ve dağıtım anlamında ticarileşmesi ve düşünce kuruluşları bilgi üretiminin bu çerçevede değerlendirmesi yapılmıştır. Bu konular, “kâr amaçsız” ve “sivil” nitelikte, bilgi üretimi ve bilginin araçsal kullanımına odaklanan “öğrencisiz üniversite”, “sözleşmecî araştırma” ve “müdafî (advocacy) kuruluşlar” odağında çalışılmıştır.

1. Yöntem

Bu çalışmada kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak Türkiye’de sivil toplum düşünce kuruluşları sosyal-politik bilgi rejimlerinde rolleri, yeni bilgi üretimi ve bilginin ticarileşmesi bağlamında araştırılmıştır. Konunun sınırlandırılması açısından devlet ve üniversitelere bağlı düşünce kuruluşları kapsam dışında bırakılmıştır. Böylece konu daha derinlikli çalışmaya uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Ancak genel olarak sivil toplum kuruluşları ve özelde düşünce kuruluşlarının şeffaflık sorunları çalışmanın derinleştirilmesini sınırlandırmaktadır. Çalışma gündemleri, çıktılarının türü, vadesi ve faaliyetlerinin kapsamını belirleyen gelir, fonlama durumları hakkında yeterli bilginin açık kaynaklardan edinilmesi sınırlı olabilmektedir.

Çalışma, yazılı ve görsel materyaller üzerinden temelde teorik bir araştırma olarak yürütülmüştür. Ayrıca Türkiye’de tespit edilen 55 sivil toplum düşünce kuruluşundan 10’unun web-siteleri, yayınları ve faaliyetleri betimsel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca önemli düşünce kuruluşu temsilcilerinden dört (4) kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde Ek 1’de yer alan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve akışa göre ek sorularla konular

derinleştirilmeye çalışılmıştır. Görüşmeciler düşünce kuruluşları önde gelen temsilcilerinden seçilmiş olup Ek 2'deki gibi kodlanmış ve sosyal-demografik özelliklerine yer verilmiştir. 2019 yılında kabul edilen tez çalışmasından türetildiğinden ayrıca yarı yapılandırılmış bu görüşmeler için etik kurulu kararına ihtiyaç bulunmamaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda konuya ilişkin analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Düşünce kuruluşunun kaynakları ve bu kaynaklar kullanılarak ortaya çıkarılan çıktılara ilişkin veriler, bilginin ticarileşmesi bağlamında betimsel içerik analizi ile toplanarak tablolaştırılmıştır (Tablo 2). Bunun için finansman durumlarına ilişkin bir fikir vermesi açısından hukuki durum ve işgücü kaynakları ile ürettikleri, bir kısmını ücretli ve bir kısmını ücretsiz olarak erişime açtıkları çıktuları ile sosyal medya ortamları dahil faaliyetlerine bakılmıştır. Çalışmada, bilginin ticarileşmesi odağa alınmış olduğundan ücretli/abone bedelli erişimli yayınlarının veya faaliyetlerinin varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler bütünüyle web-sitelerinden elde edilmiştir. Ayrıca tabloda yer alan düşünce kuruluşlarının web-sitelerinde bulunan iletişim adreslerinden e-mailele kaynak ve çıktılar ve faaliyetleri hakkında bilgi notu talep edilmiştir.

2. Dünyada Düşünce Kuruluşları

Düşünce kuruluşları özellikle bu yüzyılın bir fenomenidir (Stone, 2000:156). 1990'lar ve 2000'lerde araştırma konusu olarak popülerlik kazanan (Pautz, 2011:419) düşünce kuruluşlarının literatürde tanımlanma sorunu bulunmakta (Medvetz, 2008:2), bir kısım kabullere rağmen bu kuruluşlara ilişkin tek bir tanım bulunmamaktadır (Sherrington, 2000:174). Düşünce kuruluşu (think tank) terimi anlamsal (semantik) bir belirsizliğe sahip olup (Medvetz, 2012:115; Koellner, 2013:1), zamanla tipolojilerinde rol ve işlevlerinde meydana gelen değişimler bu sorunu büyütüştür (Pautz, 2011:420). Yine başlangıç tarihlerine dair ABD'de bile bir konsensüs (Medvetz, 2012:115) bulunmamakta; tarihlerini 1916 yılında kurulan Brookings Institution'la başlatan McGann'e (2007:8) göre, birçok ülkede ancak 30-40 yıl öncesinde görülebilirken ABD yüz yılı aşkın bir süredir bu kuruluşlara ev sahipliği yapmaktadır. Başlangıçları kimilerince 19. Yüzyıla Fabian Society'e (1884) (Denham ve Garnett, 2005:8) kadar geriye götürülebilmektedir. Stone (2005: 2) ise 'think tank' kelimesinin 2. Dünya Savaşı sonrası ABD stratejik düşüncesi için yakın ve güvenilir bir ortam olarak işletilen The Rand Corporation'dan kaynaklandığını, önemli politik konuları yoğun bir şekilde çalışmayı üstlenen bir grup uzmanı tarif etmek için terimin 1960'lardan sonra popüler kullanıma girdiğini belirtmektedir. Düşünce kuruluşlarını önemli kılan şeyin ne olduğu, araştırma ve faaliyet gündemlerini nasıl oluşturdukları, başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerde ciddi boyutlarda finans ve bağışlarla desteklenmesinin (McGann, 2007:1) sebeplerinin ne olduğu, bilgiyi nasıl ürettikleri, kâr amacı gütmeyen bilgi üretiminin ne olduğu ne şekilde yapıldığı, bu bilginin üniversitelerde üretilen geleneksel bilgi üretiminden farklı olup olmadığı ve hangi araçlarla kimlere sunulduğu, bilgi rejiminin oluşumunda politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda, yerel ve küresel ölçeklerde nasıl "etki" meydana getirebildiklerine ilişkin sorular tartışılmaya devam etmektedir.

20. YY sonu ve 21. YY, bilgi ve teknoloji devrimleri, ulus devletlerin bilgi üzerindeki tekellerinin zayıflaması, politik sorunların doğasının teknik ve karmaşıklığının artması, devletler ve seçilmiş görevlilere olan güven krizi, küreselleşme, devlet ve devlet dışı aktörlerin büyümesi, "*doğru biçimde, doğru zamanda ve doğru ellerde*" zamanında ve özlü bilgi ve analize olan ihtiyacın artması nedeniyle düşünce kuruluşlarının ortaya çıkma ve gelişmelerinde önemli bir zaman dilimidir (McGann, 2020:16). Düşünce kuruluşlarının gelişme trendleri kuruldukları dönemin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Bu anlamda McGann (1992:733-737) kamu politikaları araştırma enstitülerinin (Brookings Institution (1916)) yükseliş dönemi olan *1900-1929 Birinci Dünya Savaşı Dönemi*; askeri entelektüel birleşimin (The Rand Corporation (1948)) ortaya çıktığı *1930-1959 İkinci Dünya Savaşı dönemi*; yerli düşünce kuruluşlarının (The Urban Institute (1968)) yükselişi *1960-1975 Yoksullukla Savaş dönemi* ve

uzman düşünce kuruluşlarının (Heritage Foundation (1973)) yükselişine şahit olunan *1976-1990 fikir savaşları dönemi* şeklinde dört tarihsel dönem tespit etmiştir. Stone (2000:156) ise dönemleştirmeyi düşünce kuruluşlarının ulusötesi hale gelmeleriyle ilişkilendirmekte; İkinci dünya savaşına kadar süren Avrupa ve Kuzey Amerika’da devlet temelli kurulmuş politik araştırma enstitülerini kapsayan *birinci dalga*, 1945’lerden başlayan ABD, Almanya, İngiltere ve Avusturya gibi ülkelerde Soğuk Savaş mücadelelerine yönelen yabancı politika enstitüleri ve stratejik çalışmalarla öne çıkan *ikinci dalga*; düşünce kuruluşlarının en açık şekilde uluslararası, küresel ve bölgesel düzlemlerde hareket ettikleri *üçüncü* gelişme dalgasını işaret etmektedir.

Düşünce kuruluşu terimi, gündem belirleyen, bilgi ve uzmanlık sağlayarak yönetişime katkı sunan (Sudarshan, 2003:87), en önemli “bilgi endüstrisi” (Stone, 2017:92) aktörlerinden biri olarak belirli bir politik alanı veya daha geniş ölçekte politik konuları çalışan insanlardan oluşan, politika yapıcıları ve kamuoyunu bilgilendiren, onlara öneriler sunan bağımsız genellikle özel politika araştırma enstitülerini (Stone, 2000:154) ve özel örgütlenmiş araştırmacı gruplarını (Weaver ve McGann, 2000:3) tanımlamaktadır. Düşünce kuruluşları, büyüklük, finans, yapı ve faaliyet çerçeveleri itibarıyla farklılık gösteren kuruluşlar demetidir. 25-30 üst düzey ABD düşünce kuruluşu hem yerel hem de uluslararası cephede geniş politik konular yelpazesine ve çok çeşitli araştırma gündemlerine sahiptir (McGann, 2007:6). Toplumdaki karar alıcıların politikalar oluştururken, bilgi ile “karar” verme anı arasındaki süreçlerden oluşan boşlukta, bilginin karara dönüşmesinde karar vericilere yardım etmek (McGann, 2007:40), etkili kararlar alabilmelerini teminen bilgiye dayanmalarını sağlamak, kamuoyunu gündemde olan konular hakkında bilgilendirmek için çaba gösterirler (McGann, 2020). Bunun için karar odaklı araştırma, analiz ve öneri meydana getirir; bilgi ile iktidar ve bilim ile devlet arasında arabulucu ve vekil işlevi (Stone, 2007:259-260) başka bir deyişle akademia ile karar alıcı topluluklar arasında köprü görevi (McGann, 2007:11) görürler. Böylece kamu politika sürecine katılan hükümet, medya ve bir dizi çıkar grubu için önemli bir bilgi kaynağı olup, kamusal arenada fikirlerin canlı bir rekabeti sonucunu doğurur (Weidenbaum, 2010:134), *ideolojik girişimciler* olarak hareket ederek ya var olan “*fikirler iklimini*” meşrulaştırıp sürdürmekte ya da yeni bir fikir ikliminin ortaya çıkması veya hızlanması açısından katalizör rolü oynamaktadırlar (Denhan ve Garnett (2005:6). Stone (2007:260), önceleri ileri liberal demokrasilerden neşet eden düşünce kuruluşları; (i) köprü işlevi görür, (ii) kamu çıkarına hizmet eder ve (iii) düşünür şeklindeki üç düşüncenin küresel ölçekte yayılma sonrası mitleştiklerini belirterek eleştirmektedir. Düşünce kuruluşlarına dair olumlu olumsuz çağrışımlara sahip birtakım nitelermeler bulunmaktadır: “*fildişi kuleler*” (Tromblay, 2018), “*entelektüel girişimciler*” (McGann, 2007:122), “*fikir komisyoncuları (idea brokers)*” (Smith, 1991), “*fikir fabrikaları*”, “*küresel fikirler endüstrisi*”, Washington’da “*sirasını bekleyen hükümetler*” (McGann, 2009:82), “*sembolik entelektüel otoriteler*” (Stone ve Garnett, 1998:2), “*sınır örgütler*” (Medvetz, 2012).

Düşünce kuruluşlarının bağımsızlık durumları literatürde ve uygulamada önem verilen konuların başında gelmektedir. Bağımsızlık politik -ideolojik yönden tarafsızlık ve idari ve mali açıdan özerklik olarak iki boyutlu bir konudur. Anglosakson yaklaşımında ideal bir düşünce kuruluşunun bu iki niteliğe de sahip olması gerektiği öne sürülmektedir. Ancak tam bir bağımsızlıktan bahsetmek zordur. Pautz’a (2011:423) göre, düşünce kuruluşlarının resmi karar yapma iktidarı (güçleri) yoktur ve ideolojik bakış açılarını saklamaksızın politik tarafsızlık iddia etmektedirler. Stone’a (2000:154) göre, birçok durumda düşünce kuruluşları yarı devlet veya yarı akademiktir; tam bağımsızlıktan yoksundur ve genellikle hükümet dışı organizasyonlarla ilişkili sivil toplumla bağlantılıdırlar. Bu nedenle bağımsız olanla resmi veya hükümet tarafından fonlanan arasında net bir ayırım yoktur. Gerçekte, düşünce kuruluşlarının tam özerklik ve bağımsızlığı bir illüzyondur. Düşünce kuruluşları özellikle Anglosakson tanımında “kâr amacı gütmeme” kriterini içerecek şekilde tanımlanmaktadır. Ancak Stone (2000) bu tanımın Anglosakson dünya haricinde çalışmayacağını belirtmektedir. “Kâr gütmeyen” yerine “finansal özerklik” kavramı finansal

bağımsızlık sorunuyla baş etmenin daha iyi bir yoludur. Bağımsızlık durumlarını da yansıtabilecek şekilde Scott (1999:147-151) düşünce kuruluşları arasında, *geleneksel analiz yapan ve taraf tutan*, pratiği, katılımı taahhüt eden son yıllarda ortaya çıkan *eylem – odaklı* olanlar şeklinde bir ayrım yapmaktadır. Kapsamlı bir çıkar/ilgi alanında araştırma yapan, politika yapım sürecine nüfuz etmeyi amaçlayan, önerileri daha yenilikçi, muhtemelen daha radikal ve dışarıdaki fikirler ve uzmanlar tarafından daha fazla nüfuz edilebilir olması nedeniyle görece bağımsızlık durumlarından bahsedilebilir (Sherrington, 2000:174). Düşünce kuruluşlarını partizan olmayan, kâr amaçlı olmayan araştırma ve eğitim organizasyonları olarak vurgulayan Leeson, Ryan ve Williamson (2012) göre, başka şekillerde politik çevreyi etkileme potansiyellerini engelleyemese de ABD’de geleneksel lobi ve kamu seçimlerinde adaylara yardım sağlama faaliyetlerinden yasaklanmışlardır (s. 63-64). Düşünce kuruluşları Tromblay’a (2018:2-3) göre, ‘fildişi kuleler’ olmaktan ziyade politika merkezli bir etkiye sahip olup birçok yoldan politika -yapım sürecini etkileyecek şekilde pozisyon alırlar. Burada fonlamaya dikkat çeken, politik konuların, entelektüel çıktılarının içerik ve biçimlerinin düzenlenmesini etkileyen kültürel eserler ve topluluklara atıfla “entelektüel müdahaleden” ve kamusal bir tartışmada kimin bir uzman veya bir entelektüel sayıldığını belirleyen “edimsel dönüşten” (performative turn) bahseden Hernando ve Williams (2018:1-3) düşünce kuruluşlarını entelektüel müdahalenin aktörlerinden saymaktadır.

Ağ toplumu, yeni bir örgütsel biçim olarak ağ girişiminin ortaya çıkışı, örgütlerin temel birleşeninin bir dizi ağ olması, egemen işlevlerin ve süreçlerin giderek *ağlar* etrafında örgütlenmesiyle (Ritzer ve Stepnisky, 2014:577) görünüm kazanmaktadır. Yerel ve küresel ölçekte birçok ağ, topluluk, koalisyon örgütlenmeleri söz konusudur. Düşünce kuruluşları, politika ağları, politika toplulukları, bilgi toplulukları, müdafî (savunucu) koalisyonlar, söylem koalisyonlarının bir parçasıdır. 1970’lerden itibaren kullanılan “*politika ağı*” terimi, kamu politikaları yapımına katılan, bundan çıkarı olan hükümet içi ve dışı aktörler ile bunlar arasındaki ilişkileri tanımlamaktadır (Compston, 2009:7). Düşünce kuruluşları ağı, daha geniş kapsamlı olan politika ağlarının içinde gruplandırılmakta; profesyonel derneklere veya bilgi topluluklarına yakın olup tipik olarak benzer perspektife sahip düşünce kuruluşlarının birleşmesinde oluşmaktadır (Struyk, 2002:626). Seküler veya dini, paylaşılan ortak değerler sistemine, inançlara, sivil ve vatanseverlik ritüellerine dayanan (Maier, 2004:106) politika toplulukları, düşünce kuruluşlarının birinci hedefi olup (Stone, 2000:155), terim olarak politik aktörler arasındaki çok yakın ve istikrarlı bir ilişkiyi (Falkner, 2003:43) tanımlamaktadır. Haas’ın (1992) *Epistemic Communities* ve Cetina’nın (2007) *Knowledge Societies* olarak adlandırdığı bilgi toplulukları, otoriter ve politik uzmanlıkla ilgili profesyonel ağlardır (Cross, 2013:137). Müdafî koalisyon sistemi, paydaşların inanç ve davranışlarının bilgi ağlarının içine gömüldüğü ve katılımcılar arasındaki resmi olmayan ağ tarafından politika oluşturmanın kısmen yapılandırıldığı bir yapıdır (Sabatier ve Weible, 2007:196). Genellikle geniş bir elit grubun kendi aralarında anlaşma sağladıkları ‘iletişimsel söylemin’ ürünü olan “eşgüdümlü söylem” (Schmidt, 2002:13) kullanan söylem koalisyonu; özel bir hikâye dizisinin kullanımını paylaşan bir grup aktörü (Hajer, 2005:302) içerir. Bu yapılara, 80’i aşkın ülkede 400’den fazla düşünce kuruluşu içeren The Atlas Economic Research Foundation, 69 politik partiyle ilişkili kuruluşu içeren European Network of Political Foundations, ABD’de 100’den fazla devlet odaklı düşünce kuruluşunu içeren State Policy Network (SPN) ve Network for Teaching Entrepreneurship gibi küresel ve ulusal ağlar (Chafuen, 2014) örnek verilebilir. Ayrıca, The European Think-tank Network on China (ETNC), West African Think Tank Network (WATTNet) ve Türkiye’den ORSAM ve TASAM’ın da üye olduğu Strategic Studies Network gibi ağlar da vardır.

Düşünce kuruluşlarını ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde farklı kriterlerle tespit ederek sıralayan (Koellner, 2013:1) kuruluşlar vardır. Çin merkezli “politik girişimci” bir örgüt, ulusal düzeyde listelemeler ve sıralama yapmaktadır (On Think Tanks Organization, 2019). Akademi ve diğer çevrelerde en bilinenlerden Global Go To Think Tank Index, Pennsylvania Üniversitesi tarafından

küresel ölçekte oluşturularak 12 yıldan beri yayınlanmaktadır. 2019 yılı indeksine (McGann, 2020:40) göre, Dünyadaki toplam 8248 düşünce kuruluşunun; 2058'si Kuzey Amerika (ABD'de 1872), 2219'si Avrupa, 1829'si Asya, 1023'si Güney ve Orta Amerika, 612'si Sahra -Altı Afrika, 507'si Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da bulunmaktadır. Kuzey Amerika ve Avrupa düşünce kuruluşları, tüm kuruluşların %51'ini oluşturmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrası konsensüsün sona ermesi, Refah Devletine yönelmeye ilişkin meydan okumalar ABD'de politik sol ve sağ yelpazede düşünce kuruluşlarının büyümesini sağlamış, 1980'lerden itibaren sayılarını ikiye katlamışlardır. Asya, Latin Amerika, Afrika, Türkiye'nin dahil olduğu Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde sayılarında ve çeşitliliklerinde bir genişleme görülmeye devam etmektedir. Asya bölgesinde üniversite ve devlete bağlı veya finanse edilen modeli hakim model olmayı sürdürmekte, çoğu kuruluş, hibe ve ödenti olarak devlet fonlarına ve uluslararası kamu ve özel bağışçılarla yapılan sözleşmelere bağımlı olmayı sürdürmektedir (McGann, 2020:15).

3. Türkiye'de Düşünce Kuruluşları

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de düşünce kuruluşlarına ilişkin farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Türkiye'de İngilizce *think tank* kavramının karşılığı olarak '*düşünce üretim kuruluşu*' (Yıldız, Çelik, Arslan, Çiftçi, Eldemir ve Sinangil, 2013) '*düşünce üretim merkezi*', '*düşünce fabrikası*', '*düşünce küpü*', '*düşünce havuzu*', '*akıl deposu*', '*düşünce kuruluşu*', '*düşünce tankı*' terimleri (Güvenç, 2006:159) kullanılmaktadır. Ediger (2009:198) "*kullandığı 'think tank' sözcüğünün Türkçesini bile üretemeyen, üretse dahi kullanmayan bir zihniyetin*" düşünce üretmesinin söz konusu olamayacağı gerekçesiyle bir kavram üzerinde uzlaşılammamış olmasını eleştirmektedir. Türkiye'de düşünce kuruluşu işi ile uğraşanlar, '*stratejist*', '*analist*', '*siyasi analist*', '*dış politika uzmanı*', '*dış politika araştırmacısı*', '*düşünce merkezi uzmanı*', '*think-tanker*' olarak (Karabulut, 2010) adlandırılmaktadır. 21. Yüzyıl Türkiye'sinde işlenmiş bilgi ve analize gereksinim giderek arttığından (Kanbolat, 2009:309), "*bilgi kirliliği*" ortamında düşünce kuruluşları, ham bilgiyi uygulanabilir hale getirmektedir (Nurhan, 2009:433). ABD'de faaliyet alanlarının genişliğine karşın Türkiye'de düşünce kuruluşları özellikle iç ve dış güvenlik, uluslararası ilişkiler gibi konularda çalışmakta (Caşın, 2009), kamu politika analizleri yapmakta (Yıldız ve Sobacı, 2013), çözüm ve politika önerileri geliştiren diğer aktörler ve/veya baskı ve çıkar gruplarına benzemekte (Güvenç, 2007:137), "*arabulucu*", "*iletişimi kolaylaştırıcı*", "*problem çözümü*" ve "*eğitim işlevi*" gibi işlevleri (Ayman, 2009:55) yerine getirmektedir.

Türkiye'de genel olarak düşünce kuruluşlarına dair iki yaklaşımdan söz edilebilir. Bu yaklaşımlar; yapılan tanımlar ve örnek verilen düşünce kuruluşlarının sembol niteliklerinden izlenebilmektedir. Genelde akademik kökenli olan birinci yaklaşım sahipleri, düşünce kuruluşlarını salt –soyut bilgi, analiz üretme ve politika önerileri sunma yönleriyle ele almakta diğer bilgi üreten kurumlar olan üniversiteler ve enstitülerle benzerlik kurarak değerlendirmeler yapmaktadır. İkinci yaklaşım sahipleri ise genelde bir düşünce kuruluşunda kurucu veya araştırmacı olarak çalışmış, akademisyen, sivil ve askeri bürokrasiden gelen kişiler olup bilginin geleneksel biçiminden farklı olarak stratejik kullanımı üzerinden bilgi üretim ve kullanımına odaklanmaktadır. Bu yaklaşım sahipleri genellikle RAND Corporation'ı rol model almakta (Ediger, 2009), Milli Güvenlik Kurulu veya Harp Akademileri gibi resmî kurumları da geniş anlamda düşünce kuruluşu (Koçer, 2009) kabul etmektedir. Türkiye'de bir kısım düşünce kuruluşlarının isminde "*strateji*" ibaresinin kullanılması ama daha büyük bir çoğunluğunun görev tanımlarında bu kavrama yer verilmesi gösterge niteliğine sahiptir. Türkiye'de stratejik anlayış düşünce kuruluşlarını ortaya çıkaran sebeplerden biri olmuş (Kuloğlu, 2009:414), büyük ölçüde stratejik araştırma merkezleri ile özdeşleştirilmiş (Güvenç, (2007:138) ve adlarında en çok kullanılan kelimelerden biri olmuştur (Ediger, 2009:204). Artan akademik ilgi stratejik araştırma merkezleri ağırlıklı olmuştur (Köseoğlu ve Köktaş, 2017). Bu kavram, özellikle 1990'larda Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Türkiye'de yaygınlık kazanmış, (Akter, 2009:4), üniversitelerde kurulmuş merkezlerin çoğunluğu '*stratejik araştırma merkezi*' adını almıştır (Ayman, 2009:46). Pennsylvania

Üniversitesi 2019 yılı düşünce kuruluşları indeksinde (McGann, 2020) sadece sekiz düşünce kuruluşunun isminde *strateji* kelimesinin geçtiği, dolayısıyla Dünya genelinde kullanımının yaygın olmadığı tespit edilmiştir.

Türkiye’de düşünce kuruluşları geç bir tarihte ortaya çıkmıştır (Karabulut, 2010:100). Düşünce kuruluşu tanımına uygun en eski kuruluş olarak ABD’de Brookings Institution (1916), Türkiye’de ise TESEV (1960) kabul edilmektedir. Türkiye’de düşünce kuruluşlarının tarihsel dönemleştirmelerine ilişkin farklı yaklaşımlar sözkonusudur. Genellikle 1960, 1990 ve 2000’ler ve sonrası şeklinde bir dönemleştirme yaygın olarak kullanılmaktadır (Aras, Toktaş ve Kurt, 2010:13; Bağcı ve Aydın, 2009:86). Güvenç (2007:138) ise içinde bulunulan uluslararası ortam, faaliyetlerinin yönünü, kapsamını ve önceliklerini önemli ölçüde etkilediğinden, Soğuk Savaş öncesi ve sonrası şeklinde ikili bir ayırım kullanmıştır. Türkiye’de kaç düşünce kuruluşunun bulunduğu sorusuna halen net bir cevap verme imkânının bulunmadığı (Güvenç, 2007:142), düşünce kuruluşları sektörünün Türkiye’de halen sınırlı büyüklükte ancak gelişmekte olan bir sektör olduğu, büyük çoğunluğu İstanbul ve Ankara’da olmak üzere alanında bilinen 30-40 arası düşünce kuruluşunun bulunduğu belirtilmektedir. Global Go To Think Tank Index Report’ta (McGann, 2020) Türkiye’de 48, ancak tez çalışması kapsamında (Babur, 2019) devlet ve üniversite bünyesinde kurulanlar hariç olmak üzere Türkiye’de 55 tane sivil toplum düşünce kuruluşu tespit edilmiştir. Türkiye’de farklı düşünce eğilimlerinde düşünce kuruluşları bulunmaktadır. Ancak 2000’lerden itibaren kurulanlardan “muhafazakâr” eğilimde olanlar çoğunluğu² oluşturmaktadır.

Devlet ve üniversitelere bağlı düşünce kuruluşlarının, organik/idari yönden bağlılıkları açık olduğundan tipolojik olarak gruplandırılmalarında genellikle bir sorun bulunmamaktadır. Ancak sivil toplum düşünce kuruluşlarını ayırmakta zorluklar bulunmaktadır. Organik/idari bağ kadar olmasa da ideolojik -düşünsel eğilimler yönünden bağlılıklar ve bu bağlılıkların çalışma gündemlerine, bu gündemde üretilen çıktılara yansımaları yönünden belirtiler izlenebilmektedir. Türkiye’de düşünce kuruluşlarının özerklik durumlarına ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu anlamda bir kısmı tanımlamadan kaynaklanan (i) tam tarafsızlık ve özerklik yanlıları ile (ii) tarafsızlık ve özerkliğin olası ve gerekli olmadığını savunanlar şeklinde Türkiye’de ikili yaklaşımdan bahsedilebilir. Bu doğrultuda, düşünce kuruluşlarının bağımsız olması ve milli menfaatler doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğini belirten Kuloğlu’na (2009:417-418) göre, bazıları kendi ideolojilerine yakın kurum ve kesimlere “*düşünce*”den ziyade “*ideolojik reçeteler*” üretmektedir. Kuloğlu’ndan (2009) farklı bir yaklaşımı temsil eden Güvenç’e (2007:138) göre, düşünce kuruluşu olma şartı düşünce üretimini ne ölçüde hedefledikleri, yaratıcı ve özgün çözüm önerilerine kaynaklık ettikleridir. Ancak bazıları yerleşik ya da mevcut politik tercih ve kabullere entelektüel meşruiyet kazandırma çabasıdadır. Bu anlamda Güvenç (2007:140), Türkiye’de genel olarak Anglo-Amerikan yaklaşımın aksine Kıta Avrupası’nda Fransa örneğinde olduğu gibi devletten özerk/bağımsız olma gibi bir kaygı ve beklentiye rastlanmadığını belirtmektedir.

Makalemizin odak noktası, sivil toplum düşünce kuruluşları olduğundan yapılan derinlemesine görüşmelerde genel itibarıyla özel, kamu veya sivil toplum sektörlerinden hangisine daha yakın olduklarına dair sorular sorulmuştur. Görüşmecilerden biri (G1³) “*şimdi kamu değil, ... niteliğinde, bir ekonomik çıkar ilişkisi var ya özel teşebbüsün. Böyle bir yapıya sahip değil[ler]. Aslında üçünün arasında bir yerde ama sivil topluma daha yakın*” olduklarını belirtmektedir. Yine görüşmecilerden biri, 2009 Ocak ayında kurulan mensubu olduğu düşünce kuruluşunun ilk dönemlerinde Başkanlarının şahsi bağlantıları sayesinde Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği

² Düşünce kuruluşlarının kurucu ve temsilcilerinin kamuoyunca bilinen politik kimlikleri, kamuoyuna yansıyan görüş ve değerlendirmeleri, ilgili kuruluşlarının yayın ve faaliyet konularının değerlendirilmesinden Babur (2019) tez çalışmasından ve tezin 6 no’lu tablosundan hareketle böyle kısmi bir çıkarımda bulunulmuştur.

³ Ek 2’de sosyo-demografik özellikleri verilen görüşmeciler “G” harfi ile kodlanmıştır.

yaptıklarını, faaliyetlerinin bir bölümünde destek aldıklarını ve raporlar hazırlanıp gönderdiklerini belirtmektedir. Bu işbirliğinin anlaşıldığı kadarıyla faaliyetlerinde maddi destek sağlanması ve raporlar hazırlanarak gönderilmesinden ibaret olduğu, işbirliğinin uzun süreli ve sözleşmeye dayalı olmadığı anlaşılmaktadır. Düşünce kuruluşları aynı görüşmeciye (G2) göre, “*sivil toplum örgütü sınıflamasına girmez. Dert[ler]i sivil toplumdan ziyade kendilerini ispatlayarak varlıklarını güçlendirme. Dolayısıyla bunlar baskı grupları olarak çalışıyorlar*”. Başka bir görüşmeci ise “*tam olarak özel de kamu da değildir bence aynı ürettikleri bilgi gibi konumları da bir ara formdur*” vurgusu yapmaktadır. Başka bir görüşmeci (G3) ise “*üçüncü sektöre yakın*” oldukları kanaatini paylaşmaktadır. Bu çalışmada, kamu ve üniversitelere organik yönden bağlı olmayan düşünce kuruluşları sivil toplum düşünce kuruluşları olarak ele alınmıştır.

Düşünce kuruluşu temsilcileriyle yapılan derinlemesine görüşmelerde ekonomik ve politik güç merkezleriyle ilişkilerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Görüşmecilerden biri (G1) geçmişte yöneticilikte yaptığı düşünce kuruluşunun “*siyasi amaçlarla*”, analiz ve politika önerileri oluşturarak ve kamuoyunu medya üzerinden etkileyerek desteklemek amacıyla kurulduğunu belirtmektedir. Bir başka görüşmeci (G2) ise düşünce kuruluşlarının güçlü politik angajmanlarının bulunduğunu ancak bunun resmiyet kazanmadığını belirterek Almanya’daki gibi yasal bir düzenlemeyle partilere bağlı düşünce kuruluşlarının kurulmasının önünün açılmasını önermektedir. Bir görüşmeciye (G1) göre, ABD ve Avrupa ülkelerinin birçoğunda partilerle ilişkili düşünce kuruluşları bulunmakta ancak bunlar “*objektif olmaya, tarafsız olmaya*” zorlanmamaktadır. Bir görüşmeci (G2), düşünce kuruluşlarının Türkiye’de “*gelecekteki hükümet*” bağlamında kurumsal olarak henüz bu olgunlukta olmadıklarını ancak gidişatin bu yönden gelişeceğini belirtmektedir. Ekonomik güç merkezleriyle ilişkilerin “*genelde iyi olmadığı*”nı vurgulayan bir görüşmeci (G3), politik güce yakın olanların daha iyi ilişkiler geliştirebildiğini ancak bunun objektif ve eleştirel analizler geliştirilmesini kısıtladığını belirtmektedir. Bir diğer görüşmeciye (G2) göre istisnalar haricinde ilişkiler genelde “*mahalle*” esaslı gelişmektedir. Bir görüşmeci Türkiye’de demokratik rejimin niteliği, devletin geleneksel yaklaşımı ve politik atmosferin etkisinden kaynaklanan bazı sorunlara işaret etmektedir:

İdeal olarak düşünce kuruluşları –tıpkı diğer sivil toplum kuruluşları gibi- devletten bağımsız ve özerk olmalıdır. Türkiye’de devletin gücü ve ağırlığı yüzünden sivil toplum kuruluşlarının devletin cazibesine direnmeleri kolay değildir. Sivil toplum faaliyetlerinde yer alan birçok insanın temel motivasyonlarının STK faaliyetleri yoluyla devlette yer edinebilmek ya da devlet kaynaklarına erişebilmek olduğu söyleniyor ki, ben burada çok abartma olduğu kanaatinde değilim. Devletin çoğu zaman düşünce (ve diğer sivil toplum) kuruluşlarına şüpheyle baktığı da sır değildir (G4).

Düşünce kuruluşlarının her türlü karar alıcılar, karar merkezleri, medya ve kamuoyu ile ilişkilerine birinci derecede etki eden, onların nüfuzlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyen çalışma gündemlerinin (ajanda) belirlenmesi önemli konulardan biridir. Gündemlerinin nasıl belirlendiği, hangi kriterlerin esas alındığı, bunun anlam ve öneminin ne olduğuna ilişkin görüşmecilere sorular sorulmuştur. Çalışma şekillerinin farklılığı, öncelikler ve araştırma sonuçlarının sunumlarına ilişkin ipuçları içeren görüşmeci yanıtları aynı zamanda yeni bilgi üretiminin etkilerini yansıtmaktadır. Araştırma gündeminin nasıl oluşturulduğu sorulan ve “*kendinizi nereye konumlandığınıza*” bağlı olarak “*kendileri oluşturur*” yanıtını veren görüşmeci (G1), durumu “*...siyasetin, hükümetin, devletin, iç politikadaki gelişmelerin, ekonomideki gelişmelerin bir etkisi oluyor. Gündem o çünkü. ...Akademi biraz fantezi yapmak lüksüne sahiptir. Düşünce kuruluşlarının o lüksü yok*” şeklinde açıklamaktadır. Başka bir görüşmeciye (G2) göre de “*hiç gündem de olmayan bir mesele[de] bir araştırma yaptığın zaman bunun alıcısı yok. ... Gündem de ne varsa, medyada ne öne çıkıyorsa think tanklerin ajandasını belir[lemek]*”tedir. Politika ve medya gündeminin dışında çalışan bir düşünce kuruluşu başka bir görüşmeciye (G3) göre “*bir*

düşünce kuruluşundan ziyade akademik gündeme kapılmış demektir". Başka bir görüşme (G4) ise "her düşünce kuruluşunun farklı usulleri olduğunu zanne[tiğini], yetkilisi olduğu düşünce kuruluşunda gündemin, kendi geniş topluluk çevresi ile istişare sonucunda yönetim kurulu tarafından belirlendiğini belirtmektedir. Türkiye’de genel olarak düşünce kuruluşları TESEV, SETA, TEPAV, LDT gibi istisnalar haricinde uzun vadeli ve “yapısal sorunlar”ı araştırarak finans ve uzman kaynaklarına sahip değillerdir.

Küresel ölçekli Pennsylvania Üniversitesi düşünce kuruluşları indeksi Türkiye odaklı değerlendirildiğinde; Türkiye’ye Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinde yer verildiği, 2019 yılında 48 düşünce kuruluşu ile İsrail (69) ve İran’ın (64) ardından en fazla düşünce kuruluşuna sahip 3. ülke konumuna geldiği (McGann, 2020:44), Türkiye’den hiçbir düşünce kuruluşunun, MENA listesi haricinde ilk 20’nin üstündeki bir sıraya yerleşemedikleri görülmektedir (McGann, 2020). 2019 yılında yapılan tez çalışmasında (Babur, 2019) Türkiye’de sadece sivil nitelikte 55 düşünce kuruluşu tespit edilmiştir. Düşünce kuruluşlarının bu indekslerde yer bulmalarını web-sitelerinde bir prestij unsuru olarak ilan ettikleri görülmektedir. Ancak gerek bu endekslerde yer bulmalarını gerekse ulusal ve uluslararası tanınırlık ve bu tanınırlıkla finansman sağlamalarını olumlu –olumsuz yönden etkileyen sebepler bulunmaktadır: Araştırmamızda Türkiye’de düşünce kuruluşlarının kendilerinden kaynaklanan, web-siteleri, sosyal medya ve düşünce kuruluşları ağlarını etkili kullanmamaları gibi olumsuzluklar tespit edilmiştir. Ayrıca indeksler yönünden değerlendirme kriterleri olan kurumsal yapı, entelektüel işgücü kapasiteleri, finansman durumları, üretim ve etkinliklerinin çapı ve niteliği gibi konularda yeterli veriye yer vermemelerinin sıralamalarına olumsuz yansıdığı ve literatürde tartışılan bir şeffaflık sorununu (Stone, 2000:156) ortaya çıkardığı değerlendirilmektedir. Ancak endekste 2016 yılında kapatılmış olmasına rağmen Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu’na (USAK) halen listelerde yer verilmesi, Ürdün merkezli Al Urdun Al Jadid Research Center (UJRC) düşünce kuruluşunun Türkiye merkezli gösterilmesi gibi bir kısım hatalar dikkat çekmektedir⁴ (McGann, 2020). Türkiye’de listelere girebilen düşünce kuruluşlarının TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı), LDT (Liberal Düşünce Topluluğu), SETA (Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı), EDAM (Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi), TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi), TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), SAM (Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi), İPM (İstanbul Politikalar Merkezi), USTAD (Uluslararası Stratejik Tahlil ve Araştırmalar Merkezi), ERG (Eğitim Reformu Girişimi), GİF (Global İlişkiler Forumu), Trakya Tarımsal Araştırma Enstitü Müdürlüğü, BETAM (Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi), GPOT (Kültür Üniversitesi Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi) olduğu görülmektedir.

4. Bilginin Ticarileşmesi: Düşünce Kuruluşları

4.1. Yeni Bilgi Üretimi - Bilginin Ticarileşmesi

Toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel yapıların “zamanın ruhu” (Hegel, 2011) doğrultusunda değişmeleriyle birlikte yeni yapılar veya eski yapıların değişen biçimlerinden bahsedilmektedir. Bilgi, güç ve otorite sağladığından birey gibi mikro birimlerden devletler ve Birleşmiş Milletler gibi ulus/ulus-üstü makro birimlere uzanan bir yelpazede farklı birimlerce farklı amaçlarla rekabet ve işbirliklerinde kullanılmak amacıyla talep edilmektedir. Ekonomi ile bilginin birlikteliğinden sentez yapılar ortaya çıkabilmektedir. Yine ekonomi tarihi bakımından meta-mal üretiminden soyut nitelikte ekonomik ürün ve hizmetlere doğru bir yönelim dikkat çekmektedir. Bilgi de ekonomik mal veya hizmet olarak arz ve talep kurallarına tabi olarak üretilip tüketilebilmektedir.

⁴ Buradan hareketle Türkiye merkezli düşünce kuruluşlarının değerlendirilmelerinde bu kuruluşlarının kendilerini tanıtmadaki eksiklerinin yanısıra endeksi hazırlayanlardan kaynaklanan eksiklikler bulunduğu, listelerde kendilerine yer bulan kuruluşlara denk sayılabilecek bazı düşünce kuruluşlarının listelerde yer alamadığı görülmektedir.

Bu nedenle ekonomik değeri olan bilgi, kendi ekonomisini oluşturmuştur. Drucker'a (1994) göre, bilgi, gerçek sermaye ve zenginlik yaratan başlıca ekonomik kaynak haline gelmiştir.

Bilgi ve ekonominin bir süreden beri sentezler oluşturduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Bu doğrultuda bilgi ekonomileri ve bilginin ticarileşmesine dair farklı alan ve disiplinlerde üretilen, farklı ve bazen çelişkili sonuçlara ulaşan literatüre Araya (2015:51) örnekler vermektedir: “bilginin ekonomik değeri” (Fritz Machlup, 1962), eğitime referansla “insan sermayesi” (Gary Becker, 1964-1975), “bilgi işçileri” ve “bilgi yönetimi” (Peter Drucker, 1969), yeni bilim-temelli endüstriler temelinde “post-endüstri toplumu” (Daniel Bell, 1973), bilgi ve iletişimi kontrol eden “teknokrasi” tarafından yönetilen “programlanmış toplum hipotezine dayanan “post-endüstri toplumu” (Alan Touraine, 1971), “bilgi toplumu” (Marc Porat, 1977), “üçüncü dalga” ekonomi (Alvin Toffler, 1980), Pierre Bourdieu'nun (1986) ve Robert Putnam'ın (2000) sosyal sermaye kavramından James Coleman'nın türettiği “insan sermaye” (human capital), OECD'nin (1996) kullandığı “bilgi -temelli ekonomi”, Danny Quah (2003) tarafından önerilen dijital veya “ağırlıksız” ekonomi ve Rooney (2003) geliştirdiği “bilgi ekonomisi”.

Bilgi toplumlarında Drucker'a (1994:237) göre, bilgi, tüm yapıları derecesi değişmekle birlikte değiştirip dönüştürmektedir. Bilgi toplumlarında “eskimiş” durumuna düşmemek için toplumsal aktörlerin bilgilerini sıklıkla yenilemeleri gerekmektedir. Bu sürekli ve artan bir bilgi talebi anlamına gelmektedir. “Yeni bilgi üretimi”, aktörlerin taleplerine uygun üretilen bilgidir. Bu aynı zamanda eski bilgi sistemlerinin değişmesi ve yeni bilgi yapılarının ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Bilgi yapıları Burgin'e (2017:94) göre, bilginin özlü bir temsili ile bilgi unsurları ve aralarındaki ilişkilerden oluşan yapıdır. Küresel bilgi toplumları yatay bilgi yapıları temeline dayansalar da dikey bilgi yapıları halen üniversite içinde devam edebilmektedir. Dikey ve yatay bilgi yapıları arasındaki temel fark, dikey bilgi yapılarının daha fazla soyutlama, genelleme ve bütünleşme seviyesinde bilgi üretmelerine karşılık yatay bilgi yapılarının bilenenlerin sosyal kategorilerine ve toplumsal eşitsiz güç ilişkisi tecrübelerine dayalı olarak yüksek düzeyde bir bölümlenme yaparak bilgiyi uzmanlaştırması/özelleştirmesidir (Moore, 2007:50). Özelleştirilmesi de bilginin ticarileşmesinin yolunu açmakta ve onu mümkün kılmaktadır.

Bilginin ticarileşmesiyle üretilen somut ve soyut bilgi temelli ürünler fikri mülkiyet konusu olmuştur. Böylece bu ürünler, kamusal bir ürün olmaktan çıkarılarak kişisel mülkiyete dönüşmüş ve birçok ülkede yasal koruma altına alınmıştır (Bainbridge, 2012:3). Bu nedenle fikri mülkiyet bir güç ve iktidar biçimidir (Hull, 2020) ve yasaları, fikirler, veri, bilgi ve semboller gibi fikirsiz nesnelere kullanımına erişimi düzenler (George, 2012). Fikri mülkiyet, icatlar, edebi ve sanatsal eserler, ticarete kullanılan semboller, isimler ve resimler gibi zihinsel yaratımları kapsamaktadır. Bu nedenle endüstriyel mülkiyetler ile yazım ve sanat ürünlerini kapsayan telif hakları şeklinde iki kategoriye ayrılmaktadır (World Intellectual Property Organization [WIPO], 2013).

Fikri mülkiyetin güçlendirilmesini ve korunmasını savunanların yanısıra Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütünde (WIPO) etki arayışında olan ve giderek etkileri artan alternatif yeni bir aktör topluluğu ortaya çıkmıştır. Bu yeni aktör grubu bilgi toplumunun mevcut durumuna meydan okumakta, fikirlere, bilgiye ve kültürel ürünlere demokratik erişimi hedefleyen alternatif bir bilgi toplumu kurmaya çalışmaktadır (Haunss, 2013:10).

ABD'de 1993'e kadar maddi varlıklara yapılan yatırımlar maddi olmayanlara yapılanlardan fazla iken bu tarihte yatırımlar eşitlenmiş ve ondan sonraki yıllarda giderek maddi olmayan varlıklara yapılan yatırımlar maddi olanları geçerek arayışı açmaya devam etmiştir. Bu durum gelişmiş ekonomilerin bir özelliği haline geldiğinden “kapitalsız kapitalizm” nitelemesi sözkonusu olmuştur (Haskel ve Westlake, 2018:24).

Modern inovasyon teorilerine dayanan politikalara göre, bilgi ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamak için üç tür örgütün -devlet, üniversite ve firma- işbirliği yapılmalıdır: Üniversiteler bilgi sağlamalı, hükümet uygun kurumlar ve kalkınma kaynakları sağlamalı ve firmalar ticarileştirme

için kaynaklar ve teknik bilgiler sağlamalıdır (Westlund, 2006:92). Bu durumla ilişkili özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika üniversitelerinde son yıllarda görülen üç gelişme, yeni işletmecilik, akademik kapitalizm ve girişimci üniversite kavramlarıdır (Deem, 2001:7). Akademik kapitalizm üniversiteleri aşarak bilgi üretimi yapan başta düşünce kuruluşları olmak üzere diğer aktörlerin yaklaşımlarını da yansıtabilmektedir.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü raporuna (2019:34) göre, düşük bir orandan başlayan Asya’da patent alma oranlarında ciddi bir artış görülmüştür. Benzer bir durum son 20 yılda %5’lik bilimsel yayın payının %10’a yükseltilmesinde de görülmektedir. Bu ekonomiler içinde Türkiye, İsrail, Hindistan, Singapur ve İran en büyük inovasyon üreticileri olarak ortaya çıkmaktadır. Sözkonusu raporun gelişmekte olan ülkeleri kapsayan 2.1 no’lu tablosu sadeleştirilerek aşağıda Tablo 1 olarak düzenlenmiştir.

Tablo 1: Bölgeler ve Ülkeler İtibariyle Bilgi Ekonomisi

Bölge	Patentler					Yayımlar			
	1990-99	2000-04	2005-09	2010-14	2015-17	2000-04	2005-09	2010-14	2015-17
Güney, Merkez, Güneydoğu Asya	0.6%	1.0%	1.6%	2.1%	2.0%	3.2%	4.8%	6.7%	7.5%
Hindistan	0.1%	0.5%	1.0%	1.4%	1.3%	2.0%	2.6%	3.2%	3.5%
Singapur	0.1%	0.3%	0.4%	0.4%	0.3%	0.4%	0.5%	0.5%	0.5%
Merkez, Doğu Avrupa	4.9%	1.1%	1.3%	1.4%	1.3%	5.8%	5.9%	5.8%	5.6%
Rusya	2.7%	0.4%	0.5%	0.5%	0.4%	2.4%	1.9%	1.7%	1.8%
Polonya	0.1%	0.1%	0.1%	0.2%	0.2%	1.1%	1.3%	1.3%	1.3%
Latin Amerika	0.3%	0.4%	0.5%	0.6%	0.6%	3.0%	3.5%	4.0%	4.0%
Brezilya	0.1%	0.2%	0.2%	0.3%	0.3%	1.5%	2.0%	2.3%	2.3%
Batı Asya	0.7%	1.1%	1.4%	1.6%	1.7%	2.3%	2.8%	3.0%	3.1%
Türkiye	0.0%	0.1%	0.2%	0.3%	0.4%	1.0%	1.5%	1.7%	1.7%
İsrail	0.6%	0.9%	1.2%	1.1%	1.1%	0.9%	0.8%	0.6%	0.6%
Okyanusya	1.1%	1.4%	1.3%	0.9%	0.9%	2.4%	2.4%	2.6%	2.8%
Avustralya	1.0%	1.2%	1.1%	0.8%	0.8%	2.0%	2.1%	2.3%	2.5%
Afrika	0.2%	0.3%	0.2%	0.2%	0.2%	1.1%	1.3%	1.6%	1.8%
Mısır	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.3%	0.3%	0.4%	0.5%
G.Afrika	0.2%	0.2%	0.2%	0.1%	0.1%	0.3%	0.4%	0.4%	0.4%
Toplam	7.8%	5.3%	6.4%	6.8%	6.7%	17.8%	20.7%	23.6%	24.9%

Kaynak: (WIPO, 2019, s.34).

Akademik dergiler, bilimsel dernekler, üniversiteler, özel dernekler ve vakıflar ve kar amacıyla çalışan firmalar tarafından yayınlanır. Nitekim kâr amacı güden yayıncıların dergi listeleri son yirmi yılda hızla genişlemiş, görece küçük bir ticari yayıncılar grubu, bilimsel dergilerin, özellikle en üst düzey dergilerin önemli tedarikçileri olarak ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 1.850 dergi üretimiyle Elsevier’in de içinde bulunduğu en büyük altı şirket yaklaşık 4.000 dergi yayınlamaktadır (Edwards ve Shulenburg, 2003:12).

Yeni bilgi üretimi, bilginin örgütlenmesi, düşünce kuruluşlarının kendi aralarında bilgi ağları kurmaları, politika analizi ve politika transferini de kapsayan kâr amacı gütmeyen bilgi üretiminin yaygınlaşmasıyla birlikte bilginin ticarileşmesinden bahsedilmektedir. Ticarileşmiş bilgi üretimi doğrultusunda özellikle 1980’ler sonra yeni yorum otoriteleri, yeni bilgi sistemleri, yeni üretim konseptleri, yeni yaşam şekilleri (Meuser ve Nagel, 2009:20) ortaya çıkmıştır. Yeni dönemde dikkat çeken gelişmelerden biri, klasik bilgi üretim mahallerinden farklı mahallerde ve farklı aktörlerce üretilen *yeni bilgi üretim biçiminin* (Gibbons, Limoges, Nowotny, Schwartzman, Scott ve Trow, 2010) ön plana çıkmasıdır. Burada bilgi piyasasının iki tarafında, bilgi talep eden ve bilgi üretimi yapan aktörler çeşitlenmiştir. Düşünce kuruluşları da bilgi üreten ve sunan aktörlerin

önemlilerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu kuruluşlar, politik tartışmaları etkilemeye, politik problemleri yeniden çerçeveleyip yapılandırmaya ve politik -ideolojik eğilimleri ile sözleşme sahiplerinin beklentileri yönünden özelleştirilmiş politik çözümleri savunarak politika yapımının olası koşullarını değiştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle ürettikleri bilgiye veya bu bilgi üzerinden yaptıkları müdafiliğe (advocacy) talepte bir artış söz konusudur. Ancak bunların etkinliği ve üretip kullandıkları bilginin yoğunluğu ülkeden ülkeye ve sistemden sisteme değişebilmektedir.

Politik, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıların temelinde bilgi rejimleri yer almaktadır. Bilgi rejimlerini Campbell ve Pedersen (2011:167), politika oluşturma ve üretim rejimlerinin nasıl örgütlendikleri ve ilk mahallinde çalıştıklarını etkileyen, politik fikirlerin üretim ve dağıtımını yapan bir aktörler, kuruluşlar ve enstitüler kümesi olarak tanımlamaktadır. Campbell ve Pedersen (2011:168-171) çeşitli bilgi rejimlerine dair literatürlerden birinin, sıklıkla kâr –amaçlı olmayan, hükümetten resmen bağımsız olan ve kamu politikaları analizi faaliyetinde bulunan düşünce kuruluşları literatürü olduğunu belirtmektedir. Düşünce kuruluşları literatüründen de dördü daha fazla dikkate alınmaktadır. Birincisi akademik tarzda bilimsel araştırma birimleri olup bazen ‘*öğrencisiz üniversite*’ olarak anılmaktadırlar. Aynı zamanda bu kuruluşlar, politik ve ideolojik partizan olmama eğilimindedirler. İkincisi *müdafî araştırma birimleridir*. Bunlar, özel sivil finansmana bağlı olup politik ve ideolojik partizan olma eğilimindedirler. Bilimsel araştırma yürütmektense diğerlerinin paketlenmiş ve dağıtılmış araştırmalarından özet politik makaleler ve medya yoluyla ideolojik iklimi, kamu tartışmalarını ve kamu politikalarını etkilemekle daha çok ilgilenmektedirler. Üçüncüsü, *parti araştırma birimleridir*. Bunlar politik partilerle yakından ilişkilidirler ve parti üyeleri için bir uzman tavsiyesi ve analiz kaynağı sağlarlar. Dördüncüsü, hükümet birimleri ve bakanlıklarla doğrudan bağlantılı sürekli ya da özel bir sorun üzerine hükümete danışmanlık yapmak için geçici olarak yaratılmış *devlet araştırma birimleridir*. İlk üçünden farklı olarak bunlar sivil toplumdan tamamen ayırılır.

4.2. Kâr Amacı Gütmeyen Bilgi Üretiminden Ticari Amaçlı Bilgi Üretimine

Düşünce kuruluşları politika analizi ve politika transferi yaparak genellikle kâr amacı gütmeyen bilgi üretimi ve sunumu yapan, kendi aralarında ve başka aktörlerle bilgi ağları kuran, bilginin örgütlendiği yapılardan biridir. Türkiye’de politika analizinin kökleri Osmanlı’ya uzansa da özellikle son yıllarda yoğunluk ve derinleşme kazanmıştır (Akdoğan, Morçöl, Orhan ve Yıldız, 2018). Bu yoğunlaşma ve derinleşmede düşünce kuruluşlarının payı önemlidir. Türkiye’de politika-yapım sürecinde yer alan gayri resmi aktörlerden biri olup (Morçöl, Köseoğlu, Sobacı ve Köktaş, 2018), yerel-bölgesel düzeyden ziyade ulusal ve uluslararası düzeyde politikalara etki etmektedirler (Yemen ve Gül, 2013). Düşünce kuruluşlarından “*öğrencisiz üniversite*”, “*sözleşmecî araştırma*” ve “*müdafî kuruluş*” tipolojileri akademik bilgi üretim savına sahiptirler. Bu nedenle, burada “*kâr amaçsız*” ve “*sivil*” nitelikte düşünce kuruluşları öncelikle devlet ve üniversite bağlantılı düşünce kuruluşları kıyaslama durumları itibariyle ikincil düzeyde ele alınmaktadır. Bazıları yarı –hükümet örgütlenmeleri olsa da Stone’a (2000:154) göre, genel olarak düşünce kuruluşları, hayırsever veya kâr amaçsız örgütlerin yasal olarak özel bir parçalarıdır. Parlamento komiteleri ve sosyal ortaklar arasında bağlantılar kurar (Pautz, 2011:422), örgüt yapıları ve finansman şekillerindeki farklılıklarına karşın üniversite enstitüleri, yönetim danışmanlık kuruluşları gibi “*alternatif politika danışma kuruluşları*” olarak düşünce kuruluşları ‘alan benzeri bir mekan’da (Medvetz, 2008) işlev görür (Pautz, 2011:420). Yerel ve uluslararası ağlar oluşturarak kapsam ve etki bakımında ufuklarını genişletmeleri, meşruiyetinden dolayı genellikle kâr amacı gütmeyen nitelikte bilgi üretmeleri etki derecelerini arttırmaktadır. Kürenin diğer bölgelerinde olduğu gibi Türkiye’de de düşünce kuruluşlarının etkileri 2000’li yıllardan sonra belirgin bir şekilde artmıştır.

Küreselleşme, “bilgi toplumu” ve “yeni bilgi üretimi” arasında sembiyotik bir ilişki vardır. Toplumda kamu, işletmelerin ar-ge birimleri, sendikalar, sivil toplum örgütleri ile BM, IMF ve

OECD gibi uluslararası kuruluşlar bilgi üretmektedir. Küresel bilgi toplumuna giden yolda (i) üniversite temelli bilginin değişmesi dönüşmesi, (ii) üniversite –dışı bilimin gelişmesi ve (iii) bilgi üretiminde kamu –özel ortaklıklarının kurulması gibi dönüşümler ortaya çıkmıştır. Klasik bilgi üretimlerinin yanında Pautz’a (2011:423) göre, üniversiteler de politik öneri ve uzmanlık piyasasında gittikçe daha aktif olmaktadır. Yeni bilgi üretimi yapan düşünce kuruluşları bilgi, analiz ve önerilerinin hükümetlerin ürettiklerinden daha zorlu ve eleştirel, ilgi/çıkar gruplarının ürettiklerinden daha akademik bütünlük ve objektifliğe sahip olduğunu ileri sürmektedir (Stone, 2000:160). Verili politik bir süreçte düşünce kuruluşları gerçekten önemli midir, öyleyse ne zaman sorusunu soran Pautz’a (2011:427) göre, bunların özel tarihsel anlarda bir değişiklik meydana getirme potansiyelleri vardır. Düşünce kuruluşlarının yaptığı gibi öneri ve müdafilik hizmeti sunmak için kâr –amaçsız bir yapının niçin benimsendiğini sorgulayan Stone’a (2000:159) göre, başarısızlık durumunda piyasalardaki oyuncular daha fırsatçı davranışlara yönelirken, kâr –amaçsızlık bir “güven işareti” ve kalitenin garantisi olarak sunulmakta, kârın amaç ve çıkarları doğrultusunda hareket etmesi sağlanmaktadır. Bu nedenle kâr –amaçsız kuruluşların analizleri, danışmanlık firmaları, aktivist–müdafi kuruluşlar, bankalar gibi özel firmaların analizlerden daha güvenilir, tarafsız, bilimsel ve analitik olarak görülebilmektedir.

Yerel ve uluslararası çok sayıda aktör bilgi üretmekte ve bu yönden bir çeşitlenmeden bahsedilmektedir. Aynı şekilde çeşitlenme bilgiyi talep aktörler yönünden de geçerlidir. Düşünce kuruluşlarının bilgi üretimlerine yönelik talep, ulusal ve uluslararası sivil toplum veya resmi çevrelerden gelebilmektedir. McGann (2009:82) düşünce kuruluşlarının hızla gelişen küresel bir endüstri olduğunu belirtmektedir. Ancak analiz ve öneri sunan bilgiye yönelik arzda birçok sebepten dolayı yetersizlik söz konusudur (Stone, 2000:159). Bilginin piyasada bir değer olarak mübadele konusu olması nedeniyle “bilgi rekabetleri” ve “bilgi işbirlikleri” gündeme gelmektedir. Dolayısıyla bilginin üretici ve tüketicileri olan aktörler arasında, ülkeler ve bölgeler arasında “bilgi asimetrisi” denilen eşitsizlik durumları ortaya çıkmaktadır. Piyasalardaki aktörler arasında bilginin eşitsiz dağılımına işaret eden “bilgi asimetrisi” (Akerlof, 1970:490), “fikirler sektörü” oluşturan düşünce kuruluşlarının ürettiği bilgilerin müşterisi konumunda olan kurum ve kişiler açısından da geçerlidir. “Bilgi asimetrisi”, tüketicileri olan ülkeler veya bireyler tarafından düşünce kuruluşlarının bu özel bilgi hizmetinin kalitesini yargılayamamaları ve bu tür hizmetlere yönelik olan taleplerini erteleyememeleri anlamına gelmektedir (Stone, 2000:159).

Düşünce kuruluşları, bilgi üretmede yeni gelişmelere uyum sağlamada üniversiteler dahil klasik bilgi üreten örgütlenmelere kıyasla daha esnek ve hızlı hareket edebilmektedir. “Yeni bilgi üretimi”yle değişen bilgi talep yapısına karşılık vermek için kendi bilgi üretimlerini değiştirmişlerdir. Böylece düşünce kuruluşları kâr amacı gütmeyen sektörde rollerini güçlü bir şekilde sergileyebilmektedir. Stone’a (2000:161) göre, kâr amaçsız statülerine bağlı olarak düşünce kuruluşlarının çoğu sivil toplum örgütü söylemini benimsemiştir. Kimilerinin akademik yönleri diğerlerinin müdafilik yönleri daha baskın olabilmektedir. Politik bilgi üretimi ve pazarlamasının etkisi, uzmanlık, danışmanlık ve lobi/müdafilik kapasitelerini başarılı bir şekilde birleştirme becerisine dayanır (Plehwe, 2014:106). Düşünce kuruluşları Abelson ve Carberry’e (1997:680) göre, toplumun görüşlerini ve kamu politikalarını etkilemektedir. Bu yönleriyle, “meşrulaştırıcı söylemler” sağlayan devlet –dışı aktörlerden biridir (Pautz, 2011:428). Düşünce kuruluşları, entelektüel iddialar üzerinden politikayı değiştirmek isterler. Onlar kamu ruhu ve “kamu yararı” retoriğini kullanırlar. Fikir müdafiliği yapar, politika ağları geliştirir ve sürdürürler ve politika yapıcılar için uzmanlık sağlarlar (Pautz, 2011:423). Toplumsal kesimler, düşünce kuruluşlarını ve üretimlerini ihtiyaçları yönünden “değişim”e zorlayabilmektedir. ‘Kalıcı/sürekli iknacılar’ olarak düşünce kuruluşu analistleri Pautz’a (2011:426) göre, yeni bir aydın grubu ve kapitalizmin “organik aydınları”dır. Politik, sosyal, ekonomik ve kültürel iktidar/ların zamanın yıkıcı etkisiyle sorgulanması (Sennett, 2005:28), her zaman için bir reddetme ve başkaldırıyla karşılaşmaları (Foucault, 2014) sonucunda *meşruiyet krizleri* ortaya çıkabilmektedir (Habermas,

1992). İktidarlar krizleri telafi etmek, seçim ve kararlarına onay sağlamak için “bilgisizleştirme” (Proctor ve Schiebinger, 2008), “rızanın imalatı” (Herman ve Chomsky, 2012) ve “hakikat rejimleri” (Foucault, 1980) inşası yollarına başvurabilmektedir. Bunun için düşünce kuruluşlarına “organik aydın” (Gramsci, 1986) veya “ideolojik aygıt” (Althusser, 2010) işlevini üstlenmeleri amacıyla başvurulabilmesi nedeniyle “hakikat –sonrası” (post-truth) (Keyes, 2004) terimiyle vurgulanan “hakikatın kaybı”na yol açılabilmektedir.

Teknolojik gelişmeler, çeşitlenen medya ve sosyal medya ortamları ile birlikte düşünce kuruluşları özellikle 2000’li yıllardan itibaren daha etkili ve önemli bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. Yerel ve küresel düzeyde değişimin hızı ve karmaşıklığı politik aktörlerin ve kurumların bilgi ihtiyacını artırmıştır. Özellikle 1990 ve 2000’ler sonrası politika öneri ortamının değişen doğasına işaret eden Pautz’a (2011:420) göre, düşünce kuruluşlarının da dahil olduğu giderek artan çeşitlilikte kuruluş tarafından hükümetlere dışarıdan politika önerileri yapılmaktadır. Kâr amaçsız örgütlenme şekli ve bilgiyi kamusal ürün biçiminde yaratarak üst düzeyde meşruiyet sağlamaktadırlar. Fakat çıkarları için politik görünümünü arttırma, politika yapım kaynaklarına resmi olmayan giriş, düşünce kuruluşu işini kişisel sözleşmeler ve yararlı kariyer basamakları için kullanmaları gibi sebeplerle “saf olmayan fedakârlar” (impure altruists) konumuna yerleşirler (Stone, 2000:160). Düşünce kuruluşları, politika koalisyonlarının bir üyesi olarak ideolojik aygıtlardan biri olarak faaliyet yürütebilmektedir (Pautz, 2011:428). Düşünce kuruluşlarının belli çıkarların müdafiliği konumundan çıkabilmeleri, akademik yapılanma ve bilimsel bir eğilimin benimsenmesiyle sağlanacak meşruiyete bağlıdır (Stone, 2000:162). Kâr amacı gütmeyen bilgi üretmeleri bu anlamda önemlidir.

Yerel ve küresel düzeyde meydana gelen değişimler, dünyada olduğu gibi Türkiye’deki düşünce kuruluşlarını da çok yönlü olarak etkilemektedir. Türkiye’de düşünce kuruluşları sektörü hızla gelişen ancak halen küçük bir sektördür. Hali hazırda Türkiye’deki düşünce kuruluşları entelektüel işgücünü oluşturan uzman ve araştırmacılar yönünden üniversitelere bağımlıdır. Bu kuruluşlarca, sosyal, politik, ekonomik ve kültürel gündemin çözülmesi, geleceğe yönelik öngörülerin oluşturulması, toplumun görüş ve tavır alışlarının belli doğrultularda oluşturulması amacıyla pragmatist niteliği öne çıkan bilgiler üretilmektedir. Böylece bilginin yeni bilgi üretimi biçiminde üretilmesi veya zaten üretilmiş bilgilerin yeniden paketlenmesi sonucunda bilgi –iktidar, bilgi – toplum ilişkilerinin şekli değişmektedir. Düşünce kuruluşu temsilcisi görüşmecilerce, sektörün gelişmesiyle akademi, politika ve medyada olumlu dönüşümlere yol açtukları iddia edilmektedir. Gazetecilikle akademi arası bir formda bilgi sunumunu tercih ettikleri, bu nedenle de yeni bilgi üretimine uyum sağlamada üniversitelere göre daha avantajlı konumda oldukları görüşmelerden hareketle ileri sürülebilir. Küresel çağın özelliklerinden kaynaklı olarak bilginin hızla üretilmesi kadar tüketicisine, hedef kitlesine ve kamuoyuna en uygun araç ve maliyetle ulaştırılması açısından medya önemlidir. Medya ile ilişkilerde, gündemin sıcak ve yoğun olduğu zaman dilimlerinde hızlı bilgi üretimi, tüketicilerine ve kamuoyuna hızlı bir şekilde sunum ihtiyacı, düşünce kuruluşu uzmanlarını Bourdieu’nun (1997) tabiriyle “hızlı düşünür” (fast thinker) konumuna itebilmektedir.

Türkiye’de toplumsal kesimlere düşünsel-ideolojik temelde yakın çok sayıda düşünce kuruluşu vardır. Bu kuruluşlar ilişkili oldukları toplumsal kesimler, sözleşme sahipleri ve diğer talepte bulunanların ihtiyaçlarına uygun “yeni bilgi üretimi” yapmaktadır. Bu nedenle üniversitenin klasik bilgi üretiminde farklı bir bilgi üretimi söz konusudur. Görüşmecilerden (G1) biri kendileri dahil Türkiye’de düşünce kuruluşlarının “siyasi karar alıcılara sivil bir alanda katkı yapmak”, ürettikleri bilgi ve politika önerileri doğrultusunda “kamuoyu farkındalığı oluşturmak” için kurulduklarını, bilgi üretimi bakımından “akademi kadar derinlikli, medya kadar hızlı bilgi üretme”yi hedeflediklerini belirtmektedir. Başka bir görüşmeci de “akademiden beslenir, akademik derinliğe sahip ... ama güncel ve hızlı bilgi üretmek ister” şeklinde durumu açıklarken bir diğeri (G2) “akademik bilgi ile think tanklerin bilgisini” ayırdıklarını “think tanklerin bilgisi

daha çok raporlar ve tanımlayıcı çalışmalar olu[rken] analiz[in] sınırlı ol[duğu]nu belirtmektedir. Yine diğerlerini onaylayan bir görüşmeciye (G3) göre “akademik bilgi üretmezler. Somut, spesifik ve çözüm öneren metinler üretme eğilimindedirler. Amaç kamuoyu ve/veya siyasi karara alıcılara doğrudan seslenebilmektir. Üniversite ise daha dolaylı bir biçimde etkili olmaya çalışır”. Bir görüşmeci (G1) ise akademi gibi geçmişe çok fazla takılmayıp geleceğe ilişkin projeksiyonlar yapılması, politika çok hızlı değiştiğinden hızlı ancak değeri olan bilginin üretilmesi ve önerilerde bulunulması hedef ve amacıyla hareket ettiklerini, işlerinin gereği “*medyada görünür ol[arak]*” ve “*akademiye de hareketlendire[rek]*” bu iki alanı olumlu şekilde etkilediklerini belirtmektedir. Bir görüşmeci (G4) istisnaları hariç medya ile ilişkilerin “*yapısal*” olmaktan ziyade “*mahalle esaslı*” kurulduğunu belirtmektedir. Etkili olmak için “*düşünce kuruluşları medyayı önemse[r]*” ancak görüşmeciye göre, “*[bunun] için medyanın istediği tarz ve yönelime kapılmamalıdır*lar”. Medya ile ilişkilerin sıklığını görüşmeci (G4) “*bu talebin sonucunda ciddi bir “uzman” patlaması yaşanmaktadır*” şeklinde eleştirmektedir. Başka bir görüşmeci (G1) “*daha net konuşur. Üniversite mensupları gibi o konuyu alıp 1967 Arap İsrail işgalinden başlatmıyor. Spekülatif konuşmayı sever, düşünce kuruluşlarındaki adamlar*” diyerek hızlı olmaları ve akademik biçimlerle kendilerini sınırlamamalarını öne çıkarmaktadır.

Küreselleşme, bilgi toplumu, bilgi, politika ve ağ topluluk/koalisyonları ve yeni bilgi üretimi gibi bağlamlar düşünce kuruluşlarının bilgi üretimlerini şekillendirmektedir. Bu açıdan yeni bilgi üretimi, amaçlı/ araçsal, hızlı pratik ve fayda niteliklerine sahip olmasıyla geleneksel bilgi üretiminden farklılaşmaktadır. Görüşmecilerden (G2) biri “*üniversitede bilgi üretilmesi biraz daha yavaş oluyor. Think tankler gündemi takip ediyor ve hızlı bilgi üretiyorlar. Hemen iki sayfalık analizi oluyor, yayınlıyor. Ve geniş bir kesime hitap edebiliyor*” demek suretiyle üniversitenin bilgi üretim yapısına ve düşünce kuruluşlarının bu anlamda sahip olduğu avantajlara değinmektedir. Bir başka görüşmeci (G1) “*tabii geyik yapmazlar. Yani akademisyen biraz dipnotlarda yaşar. Burda iş esnek. Nokta atışı yapıyorsun ... Ana fikri başta bir koya[r]. Somut konuşur*” demektir. Başka bir görüşmeci (G4) ise düşünce kuruluşlarının bilgi üretimleri ve çalışmalarının “*sınırları var. ...siyasi ve sosyal kültürümüzün sınırları dışına çıkan çok özgün çalışmaları düşünce kuruluşundan beklememek lazım*” diyerek eleştirmektedir. “*Bilgi üretim şekli[nin] değiş[tiği]ni belirten bir görüşmeci (G2) “Ortadoğu’daki vatandaşın çok ilgisini çekm[ese]” de Brookings Institution ya da Washington Institute’ın “İran Çalışmaları” kapsamında sahada orijinal kaynaklardan sağlanan İngilizce olarak yeniden paketlenen bilgilerin kimin işine yarayacağı, kimlerce kullanılacağı, ne tür bir bilgi olduklarına dair sorularla üretilen bilginin niteliğini sorgulamaktadır. Başka bir görüşmeci (G1) ise “yeni bilgi üretim” biçiminden “doğrudan besleniyor düşünce kuruluşları” demektir.*

Yeni bilgi üretiminin önemli niteliklerinden biri kuramsal/soyut bir bilgidен ziyade pratikte uygulanabilir ve fayda temelli olmasıdır. Türkiye’de düşünce kuruluşlarının üniversitelerin bilgi üretim sürecine “*çok ciddi katkı sağla[dığı]*”nı vurgulayan bir görüşmeci (G2) üretilen bilginin niteliğine dair “*kuram yok. Tamamen pratik bir bilgi*” demekte ve raporları okuyanlar açısından amacın “*somut vakalar*” olduğunu belirtmektedir. Aynı görüşmeci “*sahada yeni gelişme oldukça kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik faaliyetler yürütülüyor. Esas amaç bu. Çok derin felsefi entelektüel tartışmalar yapılmıyor*” şeklinde düşünce kuruluşlarının bilgi üretimlerinin yapısına ilişkin açıklamalar yapmaktadır. Başka bir görüşmeciye (G1) göre “*bence pratiğe daha yakın. Ama kuramdan beslenir. Medyadan farkı o. Çok lalettayin bilgi üretmez. Ama güncele getirirsin. Akademiden farkı orda bırakması. Medyanın farkı sadece bugüne takılması. Çoğu zaman akademisyenler başlarda küçümserler bu şeyleri*”. Görüşmecilerden (G4) biri de kısa vadeli güncel veriler temelinde yapılan hızlı değerlendirmelere dayanması nedeniyle bilgi üretimlerinin kalıcı eserlere dönüşme ihtimalinin üniversitelerinkine kıyasla düşük olduğunu belirtmektedir.

Küreselleşmenin ve bilgi toplumunun ruhuna uygun olarak yeni bilgi üretiminde üretim ve tüketim yerleri/mahalleri çeşitlenmiştir. Türkiye'de düşünce kuruluşlarının bilgi üretim talep yapısında çeşitlenmenin varlığını onaylayan görüşmecilerden birine göre;

Millet sevdi bu düşünce kuruluşlarını. Çoğu kişi besleniyor. ... bence iş dünyası da keşfetti bu düşünce kuruluşlarının bilgilerinden faydalanmayı, farklı bürokratik çevreler de. Eskiden çekiniyorlardı. Ak Parti'nin Tayyip Beyin bu işlere yakınlığı prestij kazandırdı. CHP de aynısını yapmaya başladı. Sencer Ayata'nın bu işin başına konulması ... geleneksel siyasi metotlardan öte ... bir şeyin çeşitliliğini getirdi (G1).

Yeni bilgi üretimi, bilgiyi talep edenlerin taleplerine uygun tarzlarda üretilerek paketlenmekte ve sunulmaktadır. Bu nedenle, üniversitenin temsil ettiği geleneksel bilgi sunum şekilleri olan makale, tez, rapor gibi formlardan farklı olarak esnek biçimler kullanılmaktadır. Bu doğrultuda “*daha serbestiz, esneğiz. Bizim üç dört farklı üretim kanalımız vardı*” girişinden sonra görüşmeci (G1), bir “*meseleyi enine boyuna ele almak*” için sahaya inilmesi gerekiyorsa sahaya inerek 40 - 100 sayfalık rapor; bir “*mesele*”ye “*siyaseten biraz daha soğukkanlı ama esnek bir şekilde müdahale etmek*” istendiğinde 30-40 sayfalık analiz; sıcak gündeme aniden giren acil bir “*mevzuyu*” hızlıca araştırıp madde madde hazırlayarak politikanın ve medyanın kullanımına sunmak için 3-4 sayfalık yazılar şeklinde farklı biçimler kullandıklarını belirtmektedir.

Türkiye’de düşünce kuruluşlarının bilgi rejiminin bir parçası olarak bilgi üretimleri giderek artmaktadır. Türkiye’deki düşünce kuruluşlarının bilgi üretimleri, yayınlar ve etkinlikler şeklinde iki genel kategoriye ayrılabilir. Yayınlar genel olarak, süreli –süresiz yayınlar ve bilgi notları şeklinde olabilirken; etkinlikler, konferans, kongre, seminer, panel şeklinde yüz yüze veya online yapılmaktadır. Etkinliklerinden dar kapsamlılarının giderek medya ortamlarına kaydırıldığı gözlenmektedir. Bu durum genel bir trend şeklinde gelişmekle birlikte Covid 19 salgınının bu süreci hızlandırdığı ve yoğunlaştırdığı görülmektedir.

Türkiye’de faaliyetlerinin yoğunluğu, etkililik durumları ve toplumsal yayılım durumları dikkate alınarak 55 sivil toplum düşünce kuruluşu içinden seçilen 10 kuruluşun bilgi üretme faaliyetleri incelenerek aşağıdaki şekilde Tablo 2 oluşturulmuştur. Seçilen bu düşünce kuruluşlarının yerine başkalarının seçilmesi mümkündür çünkü bu seçilenlerden en azından bazılarının kurumsal yapılanma, işgücü gibi kaynaklar, yayın ve faaliyet çıktıları bakımından eş başka düşünce kuruluşları bulunmaktadır. Uluslararası düşünce kuruluşları endeksinde yer alanlara ve olabildiğince farklı toplumsal politik kesimleri temsil edenlere öncelik verilerek tablo oluşturulmuştur. Tablo verilerinin daha ayrıntılı elde edilmesinde çeşitli zorluklar bulunduğundan tüm düşünce kuruluşları yerine böylesine sınırlı bir gruba odaklanılmıştır. Bu zorlukların başında web-siteleri ve diğer kaynaklardan gerekli verilerin elde edilmesi gelmektedir. Buralarda elde edilemeyen bilgilerin yanısıra daha fazla bilgi gerektiren durumlara ilişkin iletişim e-mailleri yoluyla bilgi talep edilmiştir. Ancak makalenin yayına verildiği tarihe kadar geri dönüşler sağlanamamıştır. Bu nedenle Tablo bu düşünce kuruluşlarının açık ve erişilebilir kaynaklarından elde edilen veriler temelinde hazırlanmıştır. Yapmış olduğumuz bu tabloya benzer bir çalışma, düşünce kuruluşlarının yayınları üzerinden politika analizleri bağlamında yapılmıştır (Morçöl, Köseoğlu, Sobacı ve Köktaş, 2018).

Tablo 2: Türkiye 'de Düşünce Kuruluşlarının Bilgi Üretimleri ve Bilginin Ticarileşmesi

Sıra	Düşünce kuruluşu	Kaynaklar		Bilgi Üretme faaliyetleri					
		Hukuki Durum	İşgücü	Sürelî Yayın			Bilgi Notları	Etkinlikler	
				Türü	Yayın Sıklığı	Yayına Erişim		Seminer, Kongre, Konferans	Diğer
1	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	Vergiden Muaf Vakıf	17	Rapor	Değişiyor	Web-sitesinden ücretsiz	Değerlendirme notları	Konferans, yuvarlak masa, webinar	Sosyal medya ortamları
2	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)	Vergiden Muaf Vakıf	79	Kitap Dergi Rapor Analiz	Dergiler düzenli	Kitap, dergi ve raporların bir kısmına erişim ücretli/abonelik erişimli. Diğerleri açık erişimde	Farklı isimlerle değerlendirme notları	Konferans, panel, sempozyum	Sosyal medya ortamları
3	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)	Vakıf	52	Bültenler, Endeksler	Düzenli	Web-sitelerine konulanlar açık erişimli	Politika özetleri, tartışma tebliğleri	Seminer, panel, sempozyum	Sosyal medya ortamları
4	Liberal Düşünce Topluluğu (LDT)	Dernek	10	Kitap, Dergi Rapor	Dergiler düzenli	Dergiler ücretli/abonelik erişimli	-----	Kongre, seminer, toplantılar	Sosyal medya ortamları
5	Ekonomi ve Dış Politika Araştır. Merkezi (EDAM)	B.Yok ⁵	16	Analiz Rapor	Değişiyor	Web-sitelerine konulanlar açık erişimli	Değerlendirme notları	Konferans, seminer, yuvarlak masa	Sosyal medya ortamları
6	Dış Politika Enstitüsü (DPE)	Vakıf	9	Kitap, Dergi Rapor	Dergi düzenli	Web-sitelerine konulanlar açık erişimli	Değerlendirme notları	Konferans, yuvarlak masa	Sosyal medya ortamları
7	İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)	Vergiden Muaf Vakıf	18	Dergi, Analiz Bülten	Dergi aylık	Web-sitelerine konulanlar açık erişimli	Değerlendirme notları	Seminer, panel,	Sosyal medya ortamları
8	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)	B.Yok	33	Dergi Analiz Kitap	Dergi düzenli	Dergiler Ücretli, Web-sitesindeki kitap ve yayınları açık erişimli	Değerlendirme notları	Konferans panel yuvarlak masa	Sosyal medya ortamları
9	Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TESAM)	B.Yok	11	Dergi, Rapor Analiz	Dergi düzenli	Web-sitesine konulan dergi, rapor ve analizler açık erişimli	Bilgilendirme notları	Kongre, sempozyum katılım ücretli	Sosyal medya ortamları
10	Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştır. Vakfı (TÜSES)	Vakıf	48	Rapor, Kitap Analiz	Değişiyor	Web-sitesine konulan analizler, rapor ve kitaplar açık erişimli	Değerlendirme notları	Konferans, Atölye çalışmaları	Sosyal medya ortamları

⁵ B.Yok: Açık kaynaklarında hukuki durumlarına ilişkin bir bilgiye erişilememiştir.

Buna göre, düşünce kuruluşlarının bazıları yayınlara ağırlık verirken diğerlerinin seminer, konferans ve sosyal medya ortamlarındaki etkinliklere öncelik ve ağırlık verdikleri ancak yayın ve faaliyetlerin yoğunluğu ve çeşitliliği bakımından aralarında ciddi farklar olduğu görülmektedir. Yayın ve faaliyetlerin yürütülmesi kurumsal yapı, gelir ve işgücü gibi belli kaynakları sahip olmayı gerektirmekte; sahip olunan kaynakların nicel büyüklüğü kadar nitel yönleri ortaya çıkarılan çıktılarının niteliğini belirlemektedir. Bu nedenle Tablo 2 bu bilgileri içerecek şekilde düzenlenmiştir. Düşünce kuruluşlarının çalışma konuları, tarzları, öncelikleri ve gündemleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle çalışma ve faaliyetleri sonucunda bilginin ürüne dönüşmesinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık, ortaya çıkarılan ürünün tüketicilerine ulaştırılmasında ortaya çıkmakta; farklı segmentlerde tüketici grupları bulunduğundan, bir ürünün onlara sunumunda kapsam, içerik ve erişim şekilleri açısından farklı alternatifler sözkonusu olmaktadır.

Genel olarak, SETA iç ve dış politik konulara odaklanırken, TESEV çevre, göç ve yerel yönetim konularına ağırlık vermekte, LDT sivil toplum konularına odaklanmakta, TEPAV ve İKV ekonomik konulara, DPE dış politika konularına, EDAM dış politika ve güvenlik konularına, ORSAM Ortadoğu bölge çalışmalarına, TESAM iç dış politik konulara, TÜSES ağırlıklı olarak iç politik konulara yoğunlaşmaktadır. Tabii, düşünce kuruluşları sadece bu konularla sınırlı çalışmamakta, ülkenin gündemine ilişkin farklı çalışmalar sözkonusu olabilmektedir.

Düşünce kuruluşları çalışma konularına ilişkin bilgi üretimlerini çok çeşitli biçimlerde ürüne dönüştürmektedir. Bu nedenle bilgi üretimlerinin araçları olan yayınlarda türsel farklılaşma çok fazladır. Nerdeyse her bir düşünce kuruluşunun kendi çalışmalarına özgü geliştirdikleri biçimler sözkonusudur. Konunun, araştırmanın derinliğine, aciliyetine hedef kitlelerine göre yayın biçimleri ve bunların sayfa sayıları değişebilmektedir. Rapor, analiz, odak, perspektif, yorum, bülten, değerlendirme notları, politika özetleri ve günlükler gibi birçok isimde ve biçimde bilgi üretim ve sunum araçları kullanılmaktadır. Ayrıca TEPAV aylık olarak Perakende Güven Endeksi (TEPE) yayınlamaktadır. SETA, LDT, DPE, İKV, ORSAM ve TESAM'ın bir veya birden fazla süreli yayınları bulunmaktadır. Genel olarak web-sitelerine konulanlar açık erişimli olsa da SETA, LDT, ORSAM'ın dergileri abonelik/ücretli erişimlidirler.

Genel olarak Türkiye'de düşünce kuruluşlarından gelir ve işgücü yönünden güçlü kaynaklara sahip olanlarının, bu kaynaklarla meydana getirdikleri rapor, kitap ve dergilerine erişimi ücretli veya abonelik bedeli karşılığı hale getirdikleri tespiti yapılabilir. Diğer taraftan bazılarının ise tanıtımlarının bir aracı olarak veya yeterli kaynaklara sahip olmadıklarından daha derinlemesine araştırma ve çalışmalara dayandıramadıklarından çalışmalarını henüz ücret/abone bedeli karşılığı yapmadıkları değerlendirilmesi yapılabilir.

Genel olarak Türkiye'de düşünce kuruluşu yayınlarının ücretli olması yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Web-sitelerine konulanlar genelde açık erişimli durumdadır. Web-sitelerine ilginin ve görüntülenme sıklığının kaynağı bu yayınlardır. Ancak niteliği görece yüksek olan yayınlara ücretli/abone bedelli olarak erişilebilmektedir.

Türkiye'de düşünce kuruluşları üniversiteler gibi bir eğitim kurumu değillerdir. Daha ziyade araştırma ve savunma (advocacy) kurumudurlar. Yine üniversite gibi tüm toplumdan ziyade hedef kitleleri ve sözleşme sahiplerinin amaç ve eğilimleri doğrultusunda araştırma yapmakta, çalışmalarının sonuçlarını da bu yönde değerlendirip yorumlamaktadırlar. Bu nedenle, düşünce kuruluşlarının açık ve belirgin özelliği bir "eğitim" kurumu olmalarından ziyade "fikir savaşları" yürütme, "fikir iklimini" oluşturma, şekillendirme ve "fikirler endüstrisi" meydana getirmeleridir.

5. Sonuç

Küresel bilgi toplumlarında başat unsur bilginin pratik kullanımı ve teknolojinin bir ürün olarak sosyal, politik, ekonomik ve kültürel sistemlerde değişim meydana getirmesidir. Değişim, bilginin geleneksel üretim ve tüketim şekillerinin farklılaşarak yeni bilgi üretiminin ortaya çıkmasıdır.

Üniversitenin temsil ettiği geleneksel bilgi üretiminin yerini, üretim ve tüketim yerleri itibariyle çeşitlenmeyi ve ekonomik bir meta gibi ticarileşerek piyasalaşmasını tanımlayan yeni bilgi üretimine bıraktığı ileri sürülmektedir. Üniversitelerin bilgi üretimindeki başat rolünün devam ettiğine ilişkin tespitlerin yanında bilgide üretim ve tüketim yerleri itibariyle çeşitlenmenin varlığına ilişkin tespitler yapılmaktadır. Bu çalışmada, kâr amacı gütmeyen bilgi üretimi yapan ve *yeni bilgi üretim* biçiminin aktörlerinden biri olan düşünce kuruluşlarının bilgi üretimi ve çıktılarının ticarileşmesi araştırılmıştır.

“Entelektüel girişimciler”, “fikir fabrikaları”, “küresel fikirler endüstrisi”, “sembolik entelektüel otoriteler”, “fikir komisyoncuları” olarak nitelendirilen, Batı’da özellikle ABD’de bir sektör haline gelen “fikirler sektörü”nün baş aktörü olan düşünce kuruluşları 2000’li yıllar sonrasında Türkiye’de *yeni bilgi üretiminde* üstlendikleri rol/işlevlerle fikirler sektöründe önemli bir aktör haline gelmişlerdir. Böylece politik alan başta olmak üzere sosyal, ekonomik ve kültürel alanların inşasında etkilerini artırmışlardır.

Türkiye’de sadece sivil toplum düşünce kuruluşu sayısı 55’ü geçmiş, tarihsel olarak da yarım asrı geride bırakan köklü bir sektör haline gelmiştir. Ayrıca üniversitelere ve devlete bağlı düşünce kuruluşları bulunmaktadır. Ancak küresel ölçekli 2019 yılı Global Go To Think Tank Index’te Türkiye’nin 48 düşünce kuruluşuna sahip olduğu belirtilmiştir. Bu sayıyla da MENA bölgesinde İsrail ve İran’ın ardından 3. sıraya yükselmiştir.

Düşünce kuruluşları genellikle kuruldukları dönemin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Türkiye’de ilk defa 1960’lardan itibaren görülmeye başlanmış, Soğuk Savaş sonrası 1990’lardan itibaren çok sayıda devlet odaklı, 2000’lerden sonra ise muhafazakâr eğilimli çok sayıda düşünce kuruluşu ortaya çıkmıştır. İran Araştırmaları Merkezi gibi butik/uzman düşünce kuruluşları vardır. Nicel anlamda sayıları hızla artmasına karşılık nitel anlamda kaynaklar ve çıktılar itibariyle “etki”li olan düşünce kuruluşlarının sayıları ABD bile 25-30 civarında iken Türkiye’de bu sayı 10 civarındadır. Önemli hukuki yapılanma, süreklilik, finans, entelektüel işgücü gibi sorunları bulunmakta ancak buna rağmen özellikle politik arenada zaman zaman çok etkili olabilmektedirler. Etkilerini arttıran etkenlerin başında, yayınları, entelektüel işgücü transferleri üzerinden politikayla ve bürokrasi ile geçişlilik sağlamaları, medyanın ve dolayısıyla kamuoyunun gündemine gelen konularda genelde “*hızlı düşünür*”ler olarak gazete ve televizyonlar dahil medya araçlarını etkili bir şekilde kullanmaları gelmektedir.

Küreselleşme ve bilgi toplumu, hız ve bilgi temelli süreç ve oluşumlardır. Bu dönemde bilgi toplumlarında bilgi yapısı değişmiştir. Üniversitenin temsil ettiği geleneksel (mod 1) bilgi üretiminden farklı, üretici ve tüketiciler itibariyle heterojenleşmiş/çeşitlenmiş, ticari/piyasa niteliği ağır basan “yeni bilgi üretimi” (mod 2) ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ve bilgi toplumlarında “bilgi asimetrisi” ortaya çıkmış, “bilgi rekabetleri” ve “bilgi işbirlikleri” sözkonusu olmuştur. Düşünce kuruluşları, küreselleşmiş bilgi toplumlarında *yeni bilgi üretiminin* başlıca aktörlerinden biri olarak kâr amacı gütmeyen bilgi üretimini bağlı olduğu toplum kesimleri, sözleşme sahipleri ve medya dahil bilgi talep eden aktörlerin ihtiyaç ve taleplerine zaman, mekân ve biçim itibariyle uygun bir tarzda üretmektedir. Böylece kamusal bir ürün olmaktan çıkan ve giderek daha fazla ticarileşen bilgi üretimi, bilgi rejimlerinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bilgi ile karar alıcılar, bilim ile politika arasında köprü kurarak, yeni fikirler sunarak fikir iklimini etkileyerek demokrasi, çoğulculuk, katılım ve bilgilenme sağlanması gibi olumlu yanları sözkonusudur. Ancak meşruiyet krizlerine karşı “ideolojik girişim”ler olarak “*rızanın imalatı*” yönünden roller üstlenmeleri ve böylece “*hakikat sonrası*” olarak ifade edilen hakikatın kaybına yol açmaları da sözkonusu olabilmektedir.

Sonuç olarak; Türkiye’de düşünce kuruluşlarının “siyasi amaçlarla” kuruldukları dolayısıyla düşünsel -ideolojik temelde toplumsal kesimlerle güçlü bir bağlarının bulunduğu, onların düşünsel temsiline ve müdafiliğine soyundukları/adandıkları,

“Yeni bilgi üretimi”ne (mod 2) uyum sağlamakta üniversitelere kıyasla ciddi avantajlara sahip oldukları ve bilgi üretiminin giderek daha fazla ticari bir niteliğe büründüğü,

Küreselleşme ve bilgi toplumu ile ilişkili olarak bilgi üretiminde üreticiler ve tüketiciler itibariyle ortaya çıkan çeşitlenmenin düşünce kuruluşlarının bilgi üretimlerini kolaylaştırdığı ve bu bilgi üretimine ihtiyaç ve talebi güçlendirdiği,

Düşünce kuruluşlarının “kâr amacı gütmeyen” bilgi üretimleri, bu bilgilerin objektiflik ve bilimsellik vasıflarının güçlü olduğuna dair bir görüntü/algi oluşturduğundan dolayı meşruiyet ve otorite yönünden bunları güçlendirdiği ve bu nedenle bu bilgiye olan talepte artışa yol açtığı,

Düşünce kuruluşlarının bilgi üretimlerinin ürünlerini “yeni bilgi üretimi”nin özelliklerinden biri olan “serbest ve esnek biçimler”de sunmalarının sonucu olarak bu bilgiyi talep edenler açısından ihtiyaçlarına uygunluk, fayda ve pratiklik nitelikleri nedeniyle daha talep edilesi olduğu,

Politika, sermaye, bürokrasi, medya ve toplumun “eğitimli kesimler”inin, düşünce kuruluşlarının bilgi üretimlerinin önemini farkında oldukları ve bilgi üretimlerine ilişkin taleplerinde artış olduğu,

Literatür, sınırlı sayıda üst düzey düşünce kuruluşu temsilcileri ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve bu kuruluşların web-siteleri ve yayınlarının betimsel içerik analizlerinden tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, düşünce kuruluşlarının ürettikleri kâr amacı gütmeyen bilgilerle “fikirler sektörü” oluşturmada “nüfuz” ve “etki” durumları, yeni bilgi üretimi ve bunun piyasalaşması araştırılmıştır. Çalışmanın konusu, 2000’li yıllar sonrası ve Türkiye’de “sivil” nitelikte düşünce kuruluşları ile sınırlandırılmıştır. Üniversiteler ve devlet kurumlarına bağlı düşünce kuruluşları kapsam dışında bırakılmıştır. Kapsam dışında bırakılan bu düşünce kuruluşlarına dair yapılacak çalışmalara literatürde bu yönden varolan eksikliğin tamamlanması açısından ayrıca ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye’deki düşünce kuruluşlarının önemli hukuki yapılanma, finans, entelektüel işgücü gibi sorunları bulunmaktadır. Bu çalışmada düşünce kuruluşlarının sorunlarından çok genel olarak bahsedilmiş, ayrıntılara girilememiştir. Bu sorunlara ve Türkiye’de hayırseverlik (filantropi) geleneğinin düşünce kuruluşları bağlamına dair yapılacak derinlemesine çalışmalar, literatürde varolan bu yönlerdeki boşlukların doldurulmasına katkı sunacaktır. Yine daha ziyade 2000’ler sonrasında yoğunlaşan muhafazakâr ve milliyetçi eğilimde düşünce kuruluşları ile önceden de varolan liberal, sol ve diğer eğilimlerde düşünce kuruluşlarını odağa alan, dönemsel farklılaşma ve yoğunlaşma trendlerini dikkate alarak yürütülecek bir çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abelson, D. E. ve Carberry, C. M. (1997). Policy experts in presidential campaigns: a model of think tank recruitment. *Presidential Studies Quarterly*, 27(4), 679-697.
- Akdoğan, A. A., Morçöl, G., Orhan, G. ve Yıldız, M. (2018). The past, present and the future of policy analysis in Turkey. C. Bakır ve G. Ertan (Ed.), *Policy analysis in Turkey* içinde (ss. 19-34). Bristol: Policy Press.
- Akerlof, G. (1970). The market for lemons: qualitative uncertainty and the market mechanism. *Quarterly Journal of Economics*, 84, 488-500.
- Akter, A. (2009), Türkiye’de stratejik araştırmalar üzerine bazı düşünceler. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları* içinde (ss. 4-16.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Althusser, L. (2010). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Aras, B., Toktaş, Ş. ve Kurt, Ü. (2010). *Araştırma merkezlerinin yükselişi: Türkiye’de dış politika ve ulusal güvenlik kültürü*. Ankara: SETA Yayınları
- Araya, D. (2015). *Rethinking US education policy: paradigms of the knowledge economy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ayman, S. G. (2009). Üniversitelerde kurulan stratejik araştırma merkezleri: Boğaziçi Üniversitesi -TÜSİAD Dış Politika Forumu (DİF) örneği. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 45-56). Ankara: Nobel Yayınları.
- Babur, M. M. (2019). *Bilgi, iktidar ve politika alanının inşası: Türkiye’de düşünce kuruluşları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi. YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- Bainbridge, D. I. (2012). *Intellectual Property*. Harlow: Pearson.
- Bağcı, H. ve Aydın, A. (2009). Dünyada ve Türkiye’de düşünce kuruluşu kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 57-123). Ankara: Nobel Yayınları
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Burgin, M. (2017). *Theory of knowledge: structures and processes*. Singapore: World Scientific Publishing.
- Campbell, J. L. ve Pedersen, O. K. (2011). Knowledge regimes and comparative political economy. D. Beland ve R. H. Cox (Ed.), *Ideas and Politics in Social Science Research*, 167, 172-90. New York: Oxford University Press.
- Caşın, M. H. (2009). Güvenlik stratejisi düşüncesindeki değişimin yeniden formüle edilmesi. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 145-171). Ankara: Nobel Yayınları.
- Cetina, K. K. (2007). Culture in global knowledge societies: knowledge cultures and epistemic cultures. *Interdisciplinary Science Reviews*, 32(4), 361-375.
- Chafuen, A. (2014). *Think tanks and the power of networks*. Erişim adresi: <https://www.Forbes.Com/Sites/Alejandrochafuen/2014/02/19/Think-Tanks-And-The-Power-OfNetworks/#2a0d83324F47>.
- Compston, H. (2009). *Policy networks and policy change: putting policy network theory to the test*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Cross, M. K. D. (2013). Rethinking epistemic communities twenty years later. *Review of International Studies*, 39(1), 137-160.
- Deem, R. (2001). Globalisation, new managerialism, academic capitalism and entrepreneurialism in universities: is the local dimension still important? *Comparative Education*, 37(1), 7-20.
- Denham, A. ve Garnett, M. (2005). *British think tanks and the climate of opinion*. London: UCL Press.
- Drucker, P. F. (1994). *Yeni gerçekler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ediger, V. Ş. (2009). Türk think tankı’nın olgunlaşma dönemine doğru. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri:*

- başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (s. 197-208). Ankara: Nobel Yayınları.
- Edwards, R. ve Shulenburger, D. (2003). The high cost of scholarly journals: (and what to do about it). *Change: The Magazine of Higher Learning*, 35(6), 10-19.
- Falkner, G. (2003). *EU social policy in the 1990s: towards a corporatist policy community*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings 1972-1977*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. ve Trow, M. (2010). *The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies*. London: Sage Publication.
- Güvenç, S. (2006). Türkiye'nin dış politikası ve düşünce kuruluşları. S. C. Mazlum ve E. Doğan (Ed.), *Sivil toplum ve dış politika: yeni sorunlar ve yeni aktörler içinde* (ss.159-180). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Güvenç, S. (2007). Türkiye'de düşünce kuruluşları ve uluslararası ilişkiler disiplini. *Uluslararası ilişkiler/international relations*, 4(13), 137-144.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri: tarih, politika, felsefe ve kültür sorunları üzerine seçme metinler*. İstanbul: Onur Yayınları.
- Haas, P. M. (1992). Introduction: epistemic communities and international policy coordination. *International Organization*, 46(1), 1-35.
- Habermas, J. (1992). *Legitimation crisis*. Cambridge: Polity Press.
- Hajer, M. A. (2005). Coalitions, practices, and meaning in environmental politics: from acid raid to bse. D. Howarth, ve J. Torfing (Ed.), *Discourse theory in European politics identity, policy and governance: identity, policy and governance içinde* (ss. 297-315). London: Palgrave Macmillan.
- Haskel, J. ve Westlake, S. (2018). *Capitalism without capital: the rise of the intangible economy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Haunss, S. (2013). *Conflicts in the knowledge society: the contentious politics of intellectual property*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hegel, G. W. F. (2011). *Tarih felsefesi 1, giriş*. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (2012). *Rızanın imalatı kitle medyasının ekonomi politiği*. İstanbul: BGST Yayınları.
- Hernando, M. G., ve Williams, K. (2018). Examining the link between funding and intellectual interventions across universities and think tanks: a theoretical framework. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 1-14.
- Hull, G. (2020). *The Biopolitics of Intellectual Property: Regulating Innovation and Personhood in the Information Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kanbolat, H. (2009). Türkiye'de düşünce merkezi kültürünün oluşum süreci: Türkiye'de dış politika ve güvenlik alanındaki düşünce merkezleri. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye'de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 305-319). Ankara: Nobel Yayınları.

- Karabulut, B. (2010). Dünyada ve Türkiye’de think tank kuruluşları: karşılaştırmalı bir analiz. *Akademik Bakış*, (4), 91-104.
- Keyes, R. (2004). *The post-truth era: dishonesty and deception in contemporary life*. New York: St. Martin’s Press.
- Koçer, G. (2009). Türkiye’de stratejik düşünme /düşünce üzerine bir deneme: küreselleşme karşısında sevkülceyş. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 385-393). Ankara: Nobel Yayınları.
- Koellner, P. (2013). Think tanks: the quest to define and to rank them. *GIGA Focus International Edition English*, 10, ISSN 2196-3940.
- Köseoğlu, Ö., ve Köktaş, Ö. F. (2017). Bilgi, güç ve siyasetin kesişiminde düşünce kuruluşları: kamu politikaları bağlamında bir analiz. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 533-552.
- Kuloğlu, A. (2009). Türkiye’de stratejik araştırma merkezlerine olan ihtiyaç. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 413-418). Ankara: Nobel Yayınları.
- Leeson, P. T., Ryan, M. E. ve Williamson, C. R. (2012). Think tanks. *Journal of Comparative Economics*, 40 (1), 62-77.
- Maier, H. (2004). The religious use of politics and/or the political use of religion. *Totalitarianism and political religions içinde* (ss. 120-150). New York: Routledge.
- McGann, J. G. (1992). Academics to ideologues: a brief history of the public policy research industry. *Political Science and Politics*, 25 (4), 733-740.
- McGann, J. G. (2007). *Think tanks and policy advice in the United States, academics, advisors and advocates*. New York: Routledge
- McGann, J. G. (2009). The think tank index. *Foreign Policy Jan/Feb 2009*, 82-84.
- McGann, J. G. (2016). *The fifth estate: think tanks, public policy, and governance*. Washington: Brookings Institution Press.
- McGann, J. G. (2020). *2019 The global go to think tanks index report*. Erişim adresi: https://repository.upenn.edu/think_tanks/17/.
- Medvetz, T. (2008). Think tanks as an emergent field. *The Social Science Research Council Magazine*, 1-10.
- Medvetz, T. (2012). Murky power: “think tanks” as boundary organizations. D. Courpasson, D. Golsorkhi ve J. J. Sallaz (Eds.), *Rethinking power in organizations, institutions, and markets research in the sociology of organizations içinde* (ss. 113–133). Bradford: Emerald Group Publishing.
- Meuser, M. ve Nagel U. (2009). The expert interview and changes in knowledge production. *Interviewing Experts içinde* (ss. 17-42). London: Palgrave Macmillan.
- Moore, R. (2007). *Sociology of knowledge and education*. London: Continuum Publishing.
- Morçöl, G., Köseoğlu, Ö., Sobacı, M. Z. ve Köktaş, Ö. F. (2018). Think tanks and policy analysis in Turkey. C. Bakır ve G. Ertan (Ed.), *Policy Analysis in Turkey içinde* (ss. 235-254). Bristol: Policy Press.

- Nurhan, A. (2009). Gelişmekte olan ülkelerde stratejik araştırma kültürü. H. Kanbolat ve H. A. Karasar (Ed.), *Türkiye’de stratejik düşünce kültürü ve stratejik araştırma merkezleri: başlangıcından bugüne Türk düşünce kuruluşları içinde* (ss. 443-442). Ankara: Nobel Yayınları.
- On Think Tanks Organization. (2019). Erişim adresi: <https://onthinktanks.org/>.
- Pautz, H. (2011). Revisiting the think-tank phenomenon. *Public Policy and Administration*, 26(4), 419-435.
- Plehwe, D. (2014). Think tank networks and the knowledge–interest nexus: the case of climate change. *Critical Policy Studies*, 8(1), 101-115.
- Proctor, R. N. ve Schiebinger, L. (2008). *Agnotology: the making and unmaking of ignorance*. California: Stanford University Press.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. Ankara: De ki Yayınları.
- Sabatier, P. A. ve Weible, C. M. (2007). The advocacy coalition framework: innovations and clarifications. P. A. Sabatier ve C. M. Weible (Ed.), *Theories of policy process* içinde (ss. 189-220). Colorado: Westview Press.
- Schmidt, V. A. (2002). Does discourse matter in the politics of welfare state adjustment? *Comparative Political Studies*, 35(2), 168-193.
- Scott, J. M. (1999). Transnationalizing democracy promotion: the role of Western political foundations and think –tanks. *Democratization*, 6(3), 146-170.
- Sennett, R. (2005). *Otorite*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sherrington, P. (2000). Shaping the policy agenda: think tank activity in the European Union. *Global Society*, 14(2), 173-189.
- Smith, J. A. (1991), *The idea brokers: think tanks and the rise of the new policy elites*. New York: The Free Press.
- Stone, D. ve Garnett, M. (1998). Introduction: think tanks, policy advice and governance. D. Stone, A. Denham ve M. Garnett (Ed.), *Think tanks across nations: a comparative approach* içinde (ss. 1-21). Manchester: Manchester University Press.
- Stone, D. (2000). Think tank transnationalisation and non-profit analysis, advice and advocacy. *Global Society*. 14(2), 153-172.
- Stone, D. (2005). Think tanks and policy advice in countries in transition. Erişim adresi: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156673/adbi-dp36.pdf>.
- Stone, D. (2007). Recycling bins, garbage cans or think tanks? Three myths regarding policy analysis institutes. *Public Administration*, 85(2), 259-278.
- Stone, D. (2017). Global governance depoliticized: knowledge networks, scientization, and anti –policy. P. Fawcett, M. Flinders, C. Hay ve M. Wood (Ed.), *Anti-Politics, Depoliticization, and Governance* içinde (ss.91-111). Oxford: Oxford University Press.
- Struyk, R. J. (2002). Management of transnational think tank networks. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 15(4), 625-638.
- Sudarshan, R. M. (2003). New partnerships in research: activists and think tanks. D. Stone. (Ed.), *Banking on knowledge: the genesis of the global development network* içinde (ss. 87-103). London: Routledge.

- Tromblay, D. E. (2018). Intelligence and the intelligentsia: exploitation of US think tanks by foreign powers. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 31(1), 1-18.
- Weaver, R. K. Ve McGann, J. G. (2000). Think tanks and civil societies in a time of change. R.K. Weaver ve J. G. McGann (Ed.), *Think tanks and civil societies catalysts for ideas and action* içinde (ss. 1-36). London: Routledge.
- Weidenbaum, M. (2010). Measuring the influence of think tanks. *Social Science And Public Policy*, 47(2), 134-137.
- Westlund, H. (2006). *Social capital in the knowledge economy: theory and empirics*. London: Springer.
- World Intellectual Property Organization (WIPO). (2013). *What is intellectual property?* (No. 450). Switzerland: WIPO.
- World Intellectual Property Organization (WIPO). (2019). *2019 World intellectual property report*. Switzerland: WIPO.
- Yemen, A. ve Gül H. (2013). Türkiye’de düşünce kuruluşlarının yerel-bölgesel yönetim ve politikalara etkisi üzerine bir değerlendirme. Y. Bulut, V. Eren, S. Karakaya ve A. Aydın (Ed.), *Yerel yönetimler ve kentsel politikalar* içinde (ss. 503-514). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldız, M. ve Sobacı, M. Z. (2013). *Kamu politikası: kuram ve uygulama*. Ankara: Adres Yayınları.
- Yıldız, M., Çelik, D., Arslan, N., Çiftçi, L., Eldemir, S. ve Sinangil, S. (2013). Kamu politikalarında düşünce üretim kuruluşlarının rolü. M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (Ed.), *Kamu politikası: kuram ve uygulama* içinde (ss. 192-212). Ankara: Adres Yayınları.
- Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (2020). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp/>.

EK – 1: Sahada Kullanılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

a) Profil soruları

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim:

Unvan:

b) Meslekle ilgili genel sorular

1. Kaç yıldır mensubu olduğu düşünce kuruluşunda görev yapmaktadır?
2. Düşünce kuruluşunda hangi konumda görev yaptığı;
3. Mensubu olduğu düşünce kuruluşunun kısa bir tarihçesi (ne zaman kuruldu, kimler tarafından kuruldu, ne amaçla kuruldu)
4. Görev yaptıkları düşünce kuruluşun görev ve misyonun ne olduğu?
5. Türkiye’de düşünce kuruluşlarına ilişkin bir değerlendirme yapması? (bilgi üretme, kamuoyu oluşturma ve fikir dünyasının gelişimine katkıda bulunma kapasitesi, vb)
6. Türkiye’de siyasi olarak farklı düşünce kuruluşları arasında ilişkiler nasıldır? (Bölünme mi yoksa diyalog mu daha ön plandadır? Sizce neden?)
7. Sizce Türkiye’de düşünce kuruluşlarının siyasi güç merkezleriyle ilişkisi nasıldır ve sizce nasıl olmalıdır?
8. Sizce Türkiye’de düşünce kuruluşlarının ekonomik güç merkezleriyle (Tüsiad ve Müsiad gibi) ilişkileri nasıldır ve sizce nasıl olmalıdır?
9. Sizce Türkiye’de düşünce kuruluşlarının devlet ile ilişkileri nasıldır ve sizce nasıl olmalıdır?
10. Sizce Türkiye’de düşünce kuruluşlarının sivil toplum ile ilişkileri nasıldır ve sizce nasıl olmalıdır?
11. Sizce Türkiye’de düşünce kuruluşlarının faaliyetleri ve bilgi üretme tarzları üniversitelerinin bilgi üretme kapasitesine bir alternatif midir yoksa üniversitelerin bilgi üretim sürecine bir ek midir?
12. Sizce bugün Türkiye’de düşünce kuruluşlarının medya ile ilişkileri nasıldır? Nasıl olmalıdır?
13. Türkiye’de düşünce kuruluşlarının karşılaştığı en önemli sorunlar size göre nelerdir?
14. Sizce bugün Türkiye’de düşünce kuruluşlarının finansman sorunları var mıdır? Var ise bu kuruluşlar bu sorunlar nasıl çözmelidir?
15. Türkiye’de düşünce kuruluşları sektörünün özellikleri nelerdir? Özel, kamu veya üçüncü sektörden hangisine daha yakındırlar? Bu sektörlerin öncelikleri ile düşünce kuruluşlarının eylemleri arasında boşluk (uyuşmazlık) var mıdır?
16. Düşünce kuruluşlarının ürettikleri bilgi nedir? Nasıl özelliklere sahiptir? Geleneksel olarak üniversitelerin ürettiği farkları var mıdır? Ayrıntıya girilmeli...
17. Bir düşünce kuruluşunun araştırma gündemi (ajandası) nasıl oluşturulmaktadır?
18. Türkiye’de düşünce kuruluşlarının geleceğini nasıl görüyorsunuz?

EK – 2: Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Görüşmeci	Yaş Aralığı	Meslek	Cinsiyet	Kurum
		Üniversitede halen Öğretim Üyesi		Üniversite
G⁶1 Müşerref	40-50 aralığı	Düşünce kuruluşunda geçmişte direktör	Erkek	Düşünce kuruluşu
		Üniversitede halen öğretim üyesi		Üniversite
G2 Veli	40-45 aralığı	Farklı düşünce kuruluşlarında araştırmacı ve danışman	Erkek	Düşünce kuruluşu
		Üniversitede halen öğretim üyesi		Üniversite
G3 Orhan	50-55 aralığı	Düşünce kuruluşunda yönetim kurulu üyesi ve halen başkan	Erkek	Düşünce kuruluşu
		Üniversitede araştırma görevlisi		Üniversite
G4 Ozan	35-40 aralığı	Düşünce kuruluşunda araştırmacı	Erkek	Düşünce kuruluşu

⁶ Görüşmeciler alıntılarda G kodlaması ile yer almıştır.